

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΤΩΝ ΦΥΛΑΚΙΣΜΕΝΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

ΕΛΕΝΗ ΜΩΡΑΪΤΗ- ΜΠΑΪΡΑΚΤΑΡΗ
Α.Μ.: 2266
ΕΠΟΠΤΡΙΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΟΛΓΑ ΘΕΜΕΛΗ

ΡΕΘΥΜΝΟ, 2012

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	σελ.3-6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Ο ΜΗΤΡΙΚΟΣ ΕΓΚΛΕΙΣΜΟΣ	
1.1 Επιδημιολογικά στοιχεία.....	σελ.7-8
1.2 Κατηγορίες έγκλειστων γυναικών.....	σελ.8-12
1.3 Οι συνέπειες του εγκλεισμού στη μητέρα.....	σελ.12-13
1.4 Η διαφορά του πατρικού από το μητρικό εγκλεισμό.....	σελ.13-14
1.5 Προσωπικές μαρτυρίες έγκλειστων μητέρων.....	σελ.14-17
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΤΑ ΠΑΙΔΑ ΤΩΝ ΦΥΛΑΚΙΣΜΕΝΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ	
2.1 Τα παιδιά ως μάρτυρες.....	σελ.18-19
2.2 Η προετοιμασία των παιδιών για το γονεϊκό εγκλεισμό.....	σελ.19-21
2.3 Οι συνέπειες του γονεϊκού εγκλεισμού στα παιδιά.....	σελ.21-26
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Η ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ ΓΙΑ ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΤΗΣ ΕΠΑΦΗΣ ΜΕΣΩ ΤΩΝ ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΡΙΩΝ.....	σελ.27-30
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΣΚΗΣΗ ΓΟΝΕΪΚΟΤΗΤΑΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗ ΦΥΛΑΚΗ	
4.1 Η προσφορά των προγραμμάτων.....	σελ.31-32
4.2 Παραδείγματα προγραμμάτων.....	σελ.32-37
4.3 Η αποτελεσματικότητά τους.....	σελ.37-41
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Η ΚΗΔΕΜΟΝΙΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΕΤΑ ΤΟ ΜΗΤΡΙΚΟ ΕΓΚΛΕΙΣΜΟ	
5.1 Η νομική διαδικασία.....	σελ.42-43
5.2 Οι συγγενείς ως φροντιστές.....	σελ.43-45
5.3 Πρόνοια- ανάδοχες οικογένειες.....	σελ.45-47
5.4 Συμπερασματικά.....	σελ.47-49
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ.....	σελ.50-52
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	σελ.53-56
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	σελ.57-65

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το φαινόμενο του εγκλεισμού είναι ένα ζήτημα που έχει συσχετιστεί σε μεγάλο βαθμό με τον αντρικό πληθυσμό, καθώς αυτός συνιστά και το υψηλότερο ποσοστό των καταστημάτων κράτησης παγκοσμίως. Εντούτοις, αξιοσημείωτος παραμένει και ο αριθμός των φυλακισμένων γυναικών. Πλήθος βιβλιογραφικών αναφορών, κάνουν λόγο για ραγδαία αύξηση του γυναικείου πληθυσμού των φυλακών τις τελευταίες δεκαετίες. Το γεγονός αυτό φέρνει στο προσκήνιο ένα ιδιαίτερα ευαίσθητο ζήτημα, στο οποίο είναι ανάγκη να δοθεί και η πρέπουσα προσοχή. Πρόκειται για το ζήτημα της μητρότητας υπο συνθήκες εγκλεισμού. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι περισσότερες από 111.000 γυναίκες φυλακίστηκαν το 2006, από τις οποίες το 70% ήταν μητέρες με παιδιά κάτω των 18 ετών, όπως καταδεικνύουν τα στατιστικά δεδομένα (Grennfeld and Shell, 2000; Sabol et al., 2007). Η πλειονότητα των φυλακισμένων μητέρων, αποτελούν και τους πρωταρχικούς φροντιστές των παιδιών αυτών (Child Welfare League of America, 2005), και ως εκ τούτου είναι εύκολο να αντιληφθεί κανείς την έκταση του προβλήματος που προκύπτει. Μεταξύ 1990 και 2007 στις Η.Π.Α ο αριθμός των παιδιών με έγκλειστους γονείς άγγιξε το 1.706.600 (Glaze & Maruschak, 2008). Το γεγονός αυτό απασχολεί ιδιαίτερα τους επιστήμονες καθώς κατά τον Sabol (2007) ο παραπάνω αριθμός αναμένεται να αυξηθεί περαιτέρω, γι αυτό και οι έρευνες πάνω στο θέμα είναι πολυπληθείς (Cho, 2009).

Οι γυναίκες αυτές αποτελούν ευάλωτη ομάδα στο πλαίσιο της φυλακής, η οποία έχει κατασκευαστεί έχοντας ως πρότυπο τους άντρες τροφίμους, και κατά συνέπεια δε λαμβάνει υπόψη τις διαφοροποιημένες ανάγκες του αντίστοιχου γυναικείου πληθυσμού. Συχνά, αναφέρονται και ως ο “ξεχασμένος πληθυσμός” (Bloom, Owen & Covington, 2003). Επιπρόσθετα, οι έγκλειστες γυναίκες μειονεκτούν σε νομικές υποθέσεις που αφορούν στην υπεράσπιση τους καθώς και στα δικαιώματα που εξακολουθούν να έχουν ως μητέρες εντός των σωφρονιστικών ιδρυμάτων (Cho, 2009).

Σύμφωνα με ευρήματα, η πλειοψηφία των κρατούμενων γυναικών προέρχεται από δυσλειτουργικές οικογένειες. Σε μεγάλο ποσοστό αναφέρονται ιστορίες σωματικής και σεξουαλικής κακοποίησης, οικονομικής περιθωριοποίησης και ανεργείας μέχρι την στιγμή της σύλληψης. Σύμφωνα με τους Glaze και Maruschak

(2008), το 10% έχει κακοποιηθεί σωματικά και σεξουαλικά, το 73% πάσχει απο κάποια ψυχική ασθένεια, το 63% είναι χρήστες ναρκωτικών ουσιών καθώς και αλκοόλ και τέλος το 8% ήταν άστεγες πριν τη σύλληψή τους.

Αρκετές είναι και οι ερευνητικές μελέτες που υποδεικνύουν πως οι έγκλειστες μητέρες διαπράττουν εγκλήματα τα οποία αντανακλούν την ανάγκη να επιβιώσουν οι ίδιες και τα παιδιά τους. Στην προσπάθειά τους λοιπόν, να αντεπεξέλθουν στις ευθύνες που απαιτεί η μητρότητα, δεδομένου ενός χαμηλού κοινωνικό – οικονομικού υπόβαθρου, βρίσκουν διέξοδο σε ποινικές πράξεις όπως η πορνεία, εμπόριο εξαρτησιογόνων ουσιών, κλοπές, οικονομικά εγκλήματα και άλλα μη βίαια ποινικά αδικήματα. (Cho, 2009).

Λαμβάνοντας ως δεδομένο ότι εντός ενός οικογενειακού πλαισίου τα μέλη αλληλεπιδρούν και αλληλοεπηρεάζονται, είναι εύκολο να κατανοήσουμε πως ο γονεϊκός εγκλεισμός δεν αφορά μόνο τον ίδιο τον κρατούμενο άλλα και το στενό οικογενειακό του περιβάλλον, πόσο μάλλον όταν πρόκειται για τον μητρικό εγκλεισμό. Απόρροια του φαινομένου αυτού, είναι σαφέστατα, το τεράστιο πλήγμα που δέχονται τα παιδιά των κρατούμενων μητέρων. Τα παιδιά αυτά αποτελούν ομάδα υψηλού κινδύνου για την κοινωνία καθώς ζούν στα πλαίσια ενός προβληματικού περιβάλλοντος όπου σε πολλές περιπτώσεις επικρατεί φτώχεια, βία, παιδική κακοποίηση και απόρριψη (Reed & Reed,1997). Κατά κύριο λόγο, μεγαλώνουν χωρίς πατρικό πρότυπο, μόνο υπό την προστασία της μητέρας, η οποία συνήθως αποδεικνύεται ανεπαρκής σε ποικίλους τομείς. Σύνηθες φαινόμενο αποτελεί η αδυναμία κάλυψης βασικών αναγκών επιβίωσης λόγω οικονομικής δυσχέρειας ή λόγω ανικανότητας που οφείλεται σε χρήση ουσιών (Hanlon et al., 2005).

Τα παιδιά αυτά λοιπόν, πέρα από το γεγονός ότι καλούνται να αντιμετωπίσουν τις επικίνδυνες αυτές συνθήκες διαβίωσης, πρέπει να χειριστούν και τις επιβλαβείς συνέπειες της σύλληψης και του εγκλεισμού της μητέρας, καθώς και τον επακόλουθο οδυνηρό αποχωρισμό τους από αυτές. Ενδεικτικά αναφέρεται, πως σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία, τα παιδιά των έγκλειστων γυναικών, ηλικίας κάτω των 18 ετών, αυξήθηκαν σε ποσοστό 131% , κατά το 1991.(Glaze & Maruschak, 2008). Αυτός ο συνεχώς αυξανόμενος αριθμός των έγκλειστων μητέρων, γεννά έντονους προβληματισμούς σχετικά με την ανατροφή των παιδιών, η οποία αδιαμφισβήτητα υπονομεύεται σοβαρά και πολλές φορές ανεπανόρθωτα.

Η απουσία ενός σταθερού οικογενειακού καθώς και κοινωνικού περιβάλλοντος μετά τη φυλάκιση της μητέρας τους, είναι ένα επιπρόσθετο ζήτημα που έχει απασχολήσει τις εκάστοτε ερευνητικές μελέτες. Συχνό επακόλουθο μιας τέτοιας κατάστασης θεωρείται η εμφάνιση ψυχοπαθολογίας (κατάθλιψη, διαταραχές προσωπικότητας, κοινωνική απομόνωση κ.α.), καθώς και τα κοινωνικά, συναισθηματικά και ψυχολογικά προβλήματα. Παράλληλα, σύμφωνα με τον Roelmann(2005) παρουσιάζουν χαμηλότερο δείκτης νοημοσύνης, γεγονός που τα καθιστά ευάλωτα στην υιοθέτηση μιας παραβατικής ή μη αποδεκτής συμπεριφοράς. Στη βάση αυτής της άποψης δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι τα παιδιά αυτά, συχνά επιδίδονται σε παρόμοιες εγκληματικές πράξεις με αυτές της μητέρας τους (συμπεριφορά μίμησης), προκαλώντας έτσι έναν φαύλο κύκλο εγκληματικότητας (Greene, Haney & Hurtago, 2000).

Το επόμενο βήμα που διαδραματίζει καταλυτικό ρόλο στην μετέπειτα ζωή του παιδιού ή έστω μέχρι την αποφυλάκιση της μητέρας του είναι η κηδεμονία του. Η νομοθεσία μειονεκτεί στον τομέα αυτό, καθώς δεν προβλέπει επαρκείς νόμους και διευθετήσεις αναφορικά με το ποιος είναι ο κατάλληλος να αναλάβει την φροντίδα των παιδιών αυτών μετά τη σύλληψη του γονέα. Πιο συγκεκριμένα, δεν υπάρχει κάποιος αντίστοιχος φορέας ή ομοσπονδία που να καθίσταται υπεύθυνη για την διαδικασία αυτή. Το δικαστήριο είναι αυτό που καλείται να αποφασίσει για το ποιός θα αναλάβει την ανατροφή των παιδιών, χωρίς αυστηρά κριτήρια και χωρίς πλήρη έλεγχο της επόμενης κατοικίας. Το 55% των παιδιών αυτών μεγαλώνει με την γιαγιά και τον παππού, το 20% με τον πατέρα, το 15% με κάποια φιλική οικογένεια ή μακρινό συγγενή, ενώ την ανατροφή του 10% των παιδιών, αναλαμβάνει η πρόνοια σε περίπτωση που δεν υπάρχουν όλα τα παραπάνω (Child Welfare League of America, 2005). Μετά την αποφυλάκιση της μητέρας η κηδεμονία επιστρέφει στα χέρια της, μόνο αν πληρεί κάποιες προϋποθέσεις και μόνο εάν το παιδί το έχει αναλάβει κάποιο συγγενικό πρόσωπο. Η τοποθέτηση του παιδιού σε ανάδοχες οικογένειες είναι οριστική (Johansen, 2005).

Συνοπτικά, ο εγκλεισμός ενός γονέα και ιδιαίτερα της μητέρας είναι ένα θέμα που απαιτεί ειδική μεταχείριση, έτσι ώστε να περιοριστούν στο ελάχιστο οι δραματικές συνέπειες που αναμφίβολα μπορεί να επιφέρει ένα τέτοιο γεγονός, αλλά και να διαφυλαχτεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο η σχέση μεταξύ του παιδιού και του έγκλειστου γονέα. Η πραγματικότητα είναι σκληρή για τις έγκλειστες μητέρες και

είναι ένα από τα πιο δύσκολα ζητήματα που πρέπει να διευθετήσει το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης. Για την αντιμετώπιση των προβλημάτων αυτών έχουν μεριμνήσει κάποια προγράμματα όπως το ASFA (Adoption and Safe Families Act) που παρέχουν οργάνωση και παρέμβαση στις οικογένειες αυτές, αναλαμβάνουν να διατηρήσουν την επαφή μεταξύ μητέρας και παιδιού μέσω των επισκεπτηρίων, οργανώνουν παρεμβατικά προγράμματα και αναλαμβάνουν να βρουν τον καλύτερο φροντιστή για το παιδί. Υπάρχουν ποικίλα τέτοια προγράμματα που όπως έχει αποδειχθεί από την πορεία της δραστηριοποίησης τους είναι αρκετά αποτελεσματικά (Johansen, 2005).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1
Ο ΜΗΤΡΙΚΟΣ ΕΓΚΛΕΙΣΜΟΣ

1.1 ΕΠΙΔΗΜΙΟΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Το προφίλ των έγκλειστων γυναικών, συντίθεται από ορισμένα χαρακτηριστικά που είναι κοινά στις περισσότερες υποκατηγορίες που διακρίνονται. Σύμφωνα με τα ερευνητικά δεδομένα, η πλειοψηφία των μητέρων που βρίσκονται εντός σωφρονιστικών ιδρυμάτων είναι πολύ νέες σε ηλικία και πιο συγκεκριμένα κατατάσσονται στο ηλικιακό γκρουπ των 18 έως 29 και 30 έως 35 ετών. Το 62% αυτών, σχετικά με την οικογενειακή τους κατάσταση, δηλώνουν πως είναι διαζευγμένες ή χήρες.

Όσον αφορά στο εκπαιδευτικό επίπεδο, σε μεγάλο ποσοστό έχουν ολοκληρώσει το γυμνάσιο και μόνο το 5% έχει ολοκληρώσει όλες τις σχολικές τάξεις. Τέλος το 35% των κρατούμενων μητέρων δεν έχει λάβει καμία επαγγελματική κατάρτιση (Baunach, 1985).

Επιπροσθέτως, αποτελεί πλέον κοινή παραδοχή, το γεγονός ότι στις περισσότερες περιπτώσεις εγκλεισμού, η μητέρα έχει βιώσει τραυματικές εμπειρίες από την παιδική έως την ενήλικη ζωή της. Μέχρι την στιγμή της σύλληψής τους, η πλειονότητα των γυναικών αυτών διαβιώνουν υπό άθλιες συνθήκες, σε φτωχές και υποανάπτυκτες περιοχές. Σύνηθες φαινόμενο αποτελεί το ιστορικό σεξουαλικής ή σωματικής κακοποίησης κατά την παιδική και αργότερα ενήλικη ζωή τους, με θύτες ως επί το πλείστον τους συντρόφους τους, συγγενικά ή γειτονικά πρόσωπα (Baunach, 1985). Επιπλέον, αρκετές είναι οι περιπτώσεις όπου έχουν καταγραφεί εμπλοκές του οικογενειακού περιβάλλοντος με το ποινικό σύστημα δικαιοσύνης. Σύμφωνα με τον Stanton (1980) το 44% των φυλακισμένων γυναικών έχουν γονείς, αδέρφια ή κάποιο σύντροφο στη φυλακή. Επιβιώνοντας λοιπόν σε ένα περιβάλλον όπου κυριαρχεί η εγκληματικότητα, δεν αποτελεί πρωτοφανές γεγονός, η κατάχρηση αλκοόλ ή ναρκωτικών ουσιών.

Συνοψίζοντας, συγκριτικά με τους άντρες παραβάτες του νόμου, οι γυναίκες διαπράττουν ήσσονος σημασίας ποινικά αδικήματα, εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας, εμπόριο ναρκωτικών και μαστροπεία (Glaze & Maruschak,2008).

1.2 ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΕΓΚΛΕΙΣΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

Μεταξύ του πληθυσμού των φυλακών, εντοπίζονται ποικίλες κατηγορίες κρατούμενων γυναικών. Η κάθε περίπτωση θα πρέπει να αντιμετωπίζεται διαφορετικά από το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης, δεδομένων των διαφοροποιημένων αναγκών και απαιτήσεων που προκύπτουν για κάθε ξεχωριστή υπο-ομάδα.

Μία ιδιαίτερη κατηγορία συνιστούν οι κρατούμενες μητέρες που είναι εθισμένες σε αλκοόλ και εξαρτησιογόνες ουσίες, οι οποίες στην πλειονότητά τους έχουν καταδικαστεί για εγκλήματα που αφορούν τον εθισμό τους αυτό. Μια από τις συνηθέστερες αιτίες εμπλοκής των γυναικών αυτών με το κύκλωμα των ναρκωτικών ουσιών, είναι η κάλυψη βιοποριστικών αναγκών, γεγονός που επιτυγχάνουν μέσω της παράνομης διακίνησης (Baunach, 1985). Επιπρόσθετες αιτίες που δικαιολογούν την κατάχρηση ή τον εθισμό και συχνά αναφέρονται από τις ίδιες, είναι η διεκδίκηση θέσης σε κάποια κοινωνική ομάδα, η εκτόνωση της έντασης που τυχόν να βιώνουν, η αναζήτηση του νοήματος της ζωής ή τέλος, η χρήση ουσιών ως ένα μέσο αντιμετώπισης της δυσβάσταχτης πραγματικότητας. Συχνό φαινόμενο αποτελεί η παρακίνηση των γυναικών αυτών στην χρήση ουσιών από κάποιο αγαπημένο τους πρόσωπο είτε από το οικογενειακό είτε από το φιλικό τους περιβάλλον ή ακόμη και από τον ερωτικό τους σύντροφο (Bowker,1978). Η εμπλοκή με τα ναρκωτικά όχι μόνο τις οδηγεί στην παράβαση του νόμου αλλά επηρεάζει καταλυτικά τη σχέση με το στενό οικογενειακό τους περιβάλλον και ιδίως με τα παιδιά τους (Hanlon et al., 2005).

Ο ψυχισμός των γυναικών αυτών θα μπορούσε να περιγραφεί ως ένα συγκρουσιακό περιβάλλον που αμφιταλαντεύεται μεταξύ της επιθυμίας τους να είναι αποτελεσματικές μητέρες και της ανικανότητάς τους λόγω της εξάρτησης. Επιβιώνοντας σε ένα τέτοιο σχιζοφρενικό περιβάλλον, δεν έχουν τον απαραίτητο

χρόνο που απαιτείται για την φροντίδα ενός παιδιού, με αποτέλεσμα να κατακλύζονται από αισθήματα ενοχής και ντροπής. Τα χαρακτηριστικά σύγκρουσης και η ενοχική προσωπικότητα που αναπτύσσουν οι έγκλειστες εξαρτημένες μητέρες είναι ένας φαύλος κύκλος που επιβαρύνεται από τη ντροπή που αισθάνονται για την εγκληματική τους πράξη και την φυλάκιση τους (Baunach, 1985). Ο συνδυασμός των παραγόντων αυτών ενισχύει την πεποίθησή τους ότι είναι ανίκανες να ασκήσουν γονεϊκή μέριμνα. Αυτή η έντονη αίσθηση ανεπάρκειας που βιώνουν είναι απόρροια της διαστρεβλωμένης εικόνας που προκαλεί η χρήση ουσιών και όχι της εγκληματικής πράξης αποκλειστικά. Η φυλάκιση και ο επακόλουθος αποχωρισμός από το οικογενειακό περιβάλλον απλά εντείνουν τα συναισθήματα αυτά.

Αρκετές έγκλειστες μητέρες προσπαθούν να αποκρύψουν το πρόβλημα εξάρτησης που αντιμετωπίζουν από τα παιδιά τους καθώς όντας υπό κράτηση είναι πιο εύκολο τα παιδιά να ανακαλύψουν το μυστικό τους (Hanlon et al., 2005).

Ακριβώς όπως οι υπόλοιποι χρήστες, έτσι και οι έγκλειστες μητέρες, υιοθετούν την επιβλαβή αυτή συνήθεια, πεπεισμένες ότι με αυτόν τον τρόπο οι δυσκολίες που τυχόν αντιμετωπίζουν θα φαντάζουν λιγότερο επώδυνες ως προς τον χειρισμό τους, ότι θα επισκιάσουν τις ανησυχίες τους ή θα αποφύγουν την στείρα ύπαρξή τους. Ίσως περιμένουν μέσα απ' αυτή την "τελετουργία" να μεταφερθούν σε ένα μαγικό κόσμο χωρίς προβλήματα και κακουχίες. Στην πραγματικότητα, όμως, οι εξαρτημένες μητέρες καλούνται να διαχειριστούν μια επιπλέον δυσκολία σε σύγκριση με τις αντίστοιχες νηφάλιες μητέρες που βρίσκονται στη φυλακή. Ένα ερώτημα που θα μπορούσε να αποτελέσει ερευνητικό αντικείμενο είναι το αν και κατά πόσο θα ίσχυε η πιθανότητα να οδηγηθούν στο έγκλημα οι γυναίκες αυτές αν δεν προϋπήρχε το ιστορικό των εξαρτήσεων (Baunach, 1985);

Για την κατηγορία αυτή των έγκλειστων γυναικών πιθανόν η παραμονή τους στα σωφρονιστικά ιδρύματα να αποτελέσει μια ιδανική ευκαιρία επαναπροσδιορισμού της ζωής τους, της σχέσης τους με τα παιδιά και το ευρύτερο οικογενειακό τους περιβάλλον καθώς και να τους προσφέρει τη δυνατότητα για σταδιακή απεξάρτηση.

Μία άλλη ειδική κατηγορία που χρήζει ειδικής αντιμετώπισης είναι οι μητέρες που συνελήφθησαν σε ξένη χώρα και δεν έχουν εξασφαλίσει την νόμιμη άδεια παραμονής.

Οι έγκλειστες μητέρες που τυγχάνει να είναι και παράνομες μετανάστριες δεν έχουν σχεδόν καμία ελπίδα όσον αφορά στην διατήρηση των γονεϊκών τους δικαιωμάτων, ιδίως στην περίπτωση μακροχρόνιας καταδίκης. Η καταφανής έλλειψη ερευνητικών δεδομένων που αφορούν τις μετανάστριες μητέρες στη φυλακή, είναι ενδεικτική της ελάχιστης προσοχής που έχει δοθεί σ' αυτόν τον ευπαθή υποπληθυσμό των σωφρονιστικών ιδρυμάτων (Johansen, 2005).

Ανέκαθεν, τα στοιχεία που δημοσιοποιούνται σχετικά με τους παράνομους μετανάστες είναι ανεπαρκή, εξαιρουμένων βέβαια των χαρακτηριστικών αναφορών στο οικονομικό κόστος που υφίσταται η εκάστοτε κοινωνία ως αποτέλεσμα των παράνομων “εισβολέων” (Johansen, 2005).

Το προφίλ των μεταναστών συντίθεται από στοιχεία που παραπέμπουν σε κοινούς εγκληματίες, άτομα που στερούν από τον υπόλοιπο νομοταγή πληθυσμό, το δικαίωμα στην εργασία και επιβαρύνουν το σύστημα δημόσιας υγείας, εκπαίδευσης και κοινωνικής πρόνοιας.

Στην έξαρση της ρατσιστικής αντιμετώπισης εις βάρος των μεταναστών, έχει συνεισφέρει σε μεγάλο βαθμό η εικόνα που προβάλλεται από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, η οποία καθόλου δεν ανταποκρίνεται στην αλήθεια, στην εικόνα δηλαδή, μιας περιθωριοποιημένης ομάδας που χρήζει προστασίας.

Ο αριθμός των μεταναστών που παραπέμπονται σε σωφρονιστικά ιδρύματα, βρίσκεται σε συνάρτηση με το γενικό ποσοστό της μετανάστευσης που αντιμετωπίζει η κάθε περιοχή (Johansen, 2005).

Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός, ότι σε ορισμένες πολιτείες της Αμερικής, με πολύ υψηλό ποσοστό μεταναστών, όπως η Καλιφόρνια, το 10,5 % περίπου του πληθυσμού των φυλακών ήταν αλλοεθνείς, όπως κατέδειξε σχετική έρευνα (California Board of Corrections, 2005).

Οι περιορισμένες νομικές γνώσεις, οι επικοινωνιακές δυσκολίες, ο φόβος της απέλασης ή της απώλειας της κηδεμονίας των παιδιών τους, είναι μερικές μόνο από τις αιτίες που καθιστούν τις μετανάστριες γυναίκες ομάδα υψηλού κινδύνου όσον αφορά στην πιθανότητα θυματοποίησής τους και στην ακούσια πολλές φορές, εμπλοκή τους με το ποινικό σύστημα δικαιοσύνης. Συχνό είναι το φαινόμενο της εκμετάλλευσης ή ακόμη και κακοποίησης των παράνομων μεταναστριών από άτομα, νομικά και κοινωνικά επιφανή, προκειμένου να τους παραχωρήσουν την πολυπόθητη άδεια παραμονής. Τα θύματα μιας τέτοιας κατάστασης, όχι μόνο δεν προστατεύονται

από τους αρμόδιους φορείς, αλλά κινδυνεύουν να κατηγορηθούν από το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης για έκθεση των παιδιών τους σε κίνδυνο και αδυναμία να τα προστατέψουν! Η εφαρμογή τέτοιων πολιτικών έχει ως αποτέλεσμα την αποθάρρυνση των γυναικών αυτών να στραφούν στην δικαιοσύνη και να αναζητήσουν βοήθεια σε αντίστοιχες κοινωνικές υπηρεσίες. Ως εκ τούτου, παρατηρείται συχνά, ότι ένα μεγάλο ποσοστό των μεταναστών που συλλαμβάνονται, ομολογούν απευθείας την ενοχή τους, έχοντας ήδη βιώσει την διάκριση και την έλλειψη εμπιστοσύνης από πλευράς του ποινικού συστήματος δικαιοσύνης (Tonry, 1997).

Μέχρις ότου να υπάρξουν σημαντικές μεταρρυθμίσεις όσον αφορά στις μεταναστευτικές πολιτικές που εφαρμόζονται καθώς και αναθεώρηση των στερεοτυπικών αντιλήψεων, βάση των οποίων εκτιμάται η συνεισφορά των μεταναστών, ο πληθυσμός αυτός εξακολουθεί να εκτίθεται σε μεγάλο κίνδυνο. Εφόσον όμως την παρούσα στιγμή, το πολιτικό και κοινωνικό σύστημα αδυνατεί να προχωρήσει σε τέτοιες αλματώδεις αλλαγές, τότε οι ήδη επικρατούσες πρακτικές του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης και των κοινωνικών υπηρεσιών θα πρέπει να εστιάσουν σε κάποιες περισσότερο ανθρωπιστικές μεθόδους χειρισμού των μεταναστριών που βρίσκονται στην φυλακή, καθώς και των παιδιών τους. Προκειμένου να υλοποιηθεί μια αποτελεσματική πρακτική αντιμετώπισης, θα πρέπει να ληφθούν υπόψη από τους αρμόδιους φορείς, οι πολυσύνθετες κοινωνικές, περιβαλλοντικές και πολιτισμικές προκλήσεις που καλείται να αντιμετωπίσει αυτή η ευπαθής και περιθωριοποιημένη ομάδα.

Παρ' όλο που δεν υπάρχουν προγράμματα, ειδικά σχεδιασμένα για τους μετανάστες γονείς που βρίσκονται εντός των καταστημάτων κράτησης, είναι κοινώς αποδεκτό πως για την εφαρμογή μιας πολιτικής που να αποδίδει σε βάθος χρόνου, είναι απαραίτητη η μεσολάβηση των ειδικών παροχής υπηρεσιών υγείας σε συνεργασία με τις υπηρεσίες κοινωνικής πρόνοιας. Κρίνεται επιτακτική η ανάγκη επιμόρφωσης των αρμοδίων πάνω σε θέματα πολιτισμικής διαφορετικότητας και νομικών παραμέτρων και κυρίως η κατανόηση των ιδιαίτερων αναγκών των έγκλειστων γυναικών και των οικογενειών τους (Johansen, 2005).

Περισσότερο βέβαια, αποτελεσματικό θα ήταν να ληφθούν προληπτικά μέτρα που θα εξασφαλίζουν την μη εμπλοκή των μεταναστών με το ποινικό σύστημα δικαιοσύνης. Για να επιτευχθεί ένας τέτοιος στόχος, είναι ανάγκη οι εκάστοτε

κοινωνικές υπηρεσίες να επιδείξουν πολιτισμική ευαισθησία απέναντι σ' αυτόν τον πληθυσμό, έτσι ώστε να εγκαθιδρυθεί μια σχέση εμπιστοσύνης μεταξύ των δύο, που να επιτρέπει την επαρκή ενημέρωση σε ότι αφορά τα δικαιώματα των μεταναστών στην χώρα παραμονής καθώς και τους τρόπους προστασίας τους προκειμένου να αποφευχθεί η οποιαδήποτε εγκληματική πράξη ή παραβατική συμπεριφορά.

1.3 ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΟΥ ΕΓΚΛΕΙΣΜΟΥ ΣΤΗ ΜΗΤΕΡΑ

Ιστορικά έχουν διαμορφωθεί αρνητικά στερεότυπα γύρω από τον γυναικείο εγκλεισμό πόσο μάλλον όταν γίνεται λόγος για μητέρες στην φυλακή. Η συμπεριφορά του κοινωνικού συνόλου, καθώς και η αντιμετώπιση του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης και των σωφρονιστικών υπαλλήλων διαφοροποιείται σημαντικά μεταξύ αντρών και γυναικών τροφίμων. Στο παρελθόν, η εγκληματική πράξη από μια μητέρα αφαιρούσε αυτόματα και το δικαίωμα άσκησης των γονεϊκών της δικαιωμάτων (Maher,1992).

Η φυλακή με την συγκεκριμένη χωροταξική της διάταξη δεν εξυπηρετεί την κάλυψη των ιδιαίτερων αναγκών μιας γυναίκας κρατούμενης. Επιπλέον το γενικό σωφρονιστικό καθεστώς που επικρατεί εντός των καταστημάτων κράτησης δεν επιτρέπει την ανάπτυξη σχέσεων αμοιβαίας εμπιστοσύνης και την οικοδόμηση ενός συναισθηματικά υποστηρικτικού περιβάλλοντος. Κατά συνέπεια, όλοι αυτοί οι παράγοντες που συνθέτουν τις συνθήκες του εγκλεισμού δεν ευνοούν την άσκηση του γονεϊκού ρόλου. Επιπρόσθετα, πολλές είναι οι περιπτώσεις όπου έχει καταγραφεί κακοποίηση των γυναικών τροφίμων, λεκτική είτε σωματική, από τους ίδιους τους σωφρονιστικούς υπαλλήλους, ως μια προσπάθεια επίδειξης της εξουσίας που τους έχει παραχωρηθεί στο αδύναμο φύλο. Αυτές οι συμπεριφορές είναι στενά συνδεδεμένες με τα στερεότυπα που έχουν δημιουργηθεί για τις εγκλειστές μητέρες.

Δυστυχώς η στερεοτυπική συμπεριφορά που έχει να αντιμετωπίσει μια εγκλειστη μητέρα δεν είναι η μόνη δυσκολία. Οι γυναίκες αυτές σκεπτόμενες την κατάσταση στην οποία έχουν περιέλθει σε συνδυασμό με τον αποχωρισμό από την οικογένεια τους, εμφανίζουν υψηλά ποσοστά συναισθηματικών προβλημάτων όπως άγχος καθώς και προβλήματα ψυχικής υγείας όπως κατάθλιψη, κρίσεις πανικού κ.α..

Η συμπτωματολογία αυτή εμφανίζεται πιο έντονη στις μητέρες που ήταν οι πρωταρχικοί φροντιστές του παιδιού, μέχρι τη σύλληψη. Οι μητέρες ακόμα και μέσα από τη φυλακή επιθυμούν να διατηρήσουν στενή επαφή και επικοινωνία με τα παιδιά τους. Παρ' όλα αυτά, μετά τον εγκλεισμό τους, η πραγματοποίηση της επιθυμίας αυτής είναι δύσκολη καθώς η ευκαιρία των γυναικών αυτών να διατηρήσουν την επιμέλεια του παιδιού είναι περιορισμένη. Στις περιπτώσεις όπου την ανατροφή του παιδιού αναλαμβάνει η πρόνοια ή μια ανάδοχη οικογένεια, είναι πολύ πιθανό η μητέρα να χάσει κάθε γονικό δικαίωμα ακόμη και μετά την αποφυλάκιση της (Schram, 1999).

Από νομικής πλευράς οι έγκλειστες μητέρες, δεν καλύπτονται πλήρως. Κατά τον Raeder (1995) είναι αναγκαία η θέσπιση άκαμπτων νόμων για τις γυναίκες που να προβλέπουν προγράμματα και ειδικούς όρους φυλάκισης. Επιπλέον, τα δικαστικά όργανα υποχρεούνται να λαμβάνουν υπόψιν τις υποχρεώσεις και τις ευθύνες που συνοδεύουν μια μητέρα στη φυλακή, προτού καταλήξουν σε οποιαδήποτε οριστική απόφαση. Ακόμα, προσοχή πρέπει να δίδεται στην αποκατάσταση των ανήλικων παιδιών τους. Τα δικαιώματα των έγκλειστων γονέων δυστυχώς δεν είναι αποσαφηνισμένα καθώς πρόκειται για ένα δύσκολο νομικό ζήτημα (Bloom et al., 2003; Jacobs, 2001; McLaren, 1997).

1.4 Η ΔΙΑΦΟΡΑ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΚΟΥ ΑΠΟ ΤΟ ΜΗΤΡΙΚΟ ΕΓΚΛΕΙΣΜΟ.

Αδιαμφισβήτητα ο γονεϊκός εγκλεισμός επιφέρει τεράστιο πλήγμα στη ζωή ενός παιδιού είτε μιλάμε για την φυλάκιση της μητέρας είτε του πατέρα. Σηματοδοτεί κινδύνους για την φυσιολογική ανάπτυξή του παιδιού, για την ψυχική του υγεία, για την ακαδημαϊκή του πορεία και για ποικίλους άλλους τομείς στη ζωή ενός ανήλικου. Εντούτοις, οι συνέπειες της αποκοπής της μητέρας από το οικογενειακό περιβάλλον, λόγω καταδίκης, διαφοροποιούνται από τις αντίστοιχες συνέπειες που επέρχονται με την φυλάκιση του πατέρα (Huebner & Gustafson, 2007).

Η απομάκρυνση του πατέρα από το σπίτι και ο εγκλεισμός του, ελλοχεύει λιγότερους κινδύνους για την ανατροφή του παιδιού, καθώς σπάνια θα τεθεί το ζήτημα της ανάδοχης οικογένειας ή της παραπομπής στην πρόνοια, εφόσον υπάρχει η

παρουσία της μητέρας. Έτσι λοιπόν, το παιδί, κλονίζεται μεν, με την φυλάκιση του πατέρα, παραμένει όμως, σε ένα σταθερό και οικείο περιβάλλον, όπου δεδομένης της στήριξης που παρέχεται από την μητέρα, υπάρχει η δυνατότητα να διαχειριστεί το γεγονός αυτό λιγότερο επώδυνα. Σε αντίθεση, σε περιπτώσεις μητρικού εγκλεισμού μόνο το 20% των παιδιών συνεχίζει να μεγαλώνει με τον πατέρα αφού πολλές φορές η μητέρα είναι ανύπαντρη ή η μοναδική κηδεμόνας (Child Welfare League of America, 2005).

Επιπρόσθετα, έχει βρεθεί πως ακόμη και η συναισθηματική αντίδραση των παιδιών διαφοροποιείται, ανάλογα με τον γονέα που βρίσκεται υπό κράτηση σε κάποιο σωφρονιστικό ίδρυμα. Πιο συγκεκριμένα, η θλίψη για την φυλάκιση της μητέρας αντιμετωπίζεται με εσωτερίκευση των συναισθημάτων. Τα παιδιά αυτά συνήθως εμφανίζουν κατάθλιψη και σπάνια εκφράζουν το θυμό τους με αποτέλεσμα να μην μπορούν να το αντιμετωπίσουν. Αντίθετα τα συναισθήματα κατά τον πατρικό εγκλεισμό εξωτερικεύονται σε μεγαλύτερο βαθμό. Σε πολλές περιπτώσεις τα παιδιά αυτά έχουν τάσεις φυγής, εξωτερικεύουν το θυμό τους, εκφράζουν τις απόψεις τους με αποτέλεσμα να το ξεπερνούν πιο εύκολα (Sherman, 2005). Τέλος, σε σύγκριση με παιδιά οικογενειών που ο πατέρας είναι υπό κράτηση, τα παιδιά με έγκλειστη μητέρα έχουν περισσότερες πιθανότητες να παρουσιάσουν παραβατική συμπεριφορά ως ενήλικες (Dallaire, 2007).

Από την άλλη πλευρά, η απομάκρυνση του πατέρα από το σπίτι επηρεάζει ως ένα ποσοστό, αρνητικά την ανατροφή του παιδιού, καθώς απουσιάζει το ισχυρό πατρικό πρότυπο, με αποτέλεσμα να διαταράσσεται η ισορροπία των προκαθορισμένων ορίων μεταξύ των μελών της οικογένειας. Η καθοδήγηση και η πειθαρχία που αποπνέει κατεξοχήν ο ρόλος του πατέρα μέσα στην οικογένεια συνιστούν στοιχεία απαραίτητα για την υγιή ανάπτυξη του παιδιού (Cho, 2009).

1.5 ΠΡΟΣΩΠΙΚΕΣ ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ ΕΓΚΛΕΙΣΤΩΝ ΜΗΤΕΡΩΝ.

Στο παρόν κεφάλαιο παρουσιάζονται κάποιες προσωπικές μαρτυρίες από συνεντεύξεις μητέρων που βρίσκονται στη φυλακή. Οι συνεντεύξεις αυτές μαρτυρούν την συναισθηματική κατάσταση των γυναικών αυτών εκφράζοντας την δική τους

οπτική γωνία για το ποινικό αδίκημα που διέπραξαν, την ποινή φυλάκισης τους και τις συνθήκες διαβίωσης πίσω από τα κάγκελα της φυλακής.

Η Jamie μητέρα ενός 9χρονου κοριτσιού είναι υπό φυλάκιση λιγότερο από ένα χρόνο. Η κατηγορία που υπάρχει εις βάρος της είναι ο φόνος που διέπραξε εναντίον του συζύγου της όταν τον έπιασε να κακοποιεί σεξουαλικά την κόρη τους. Την κηδεμονία του μικρού κοριτσιού ανέλαβαν οι γονείς της Jamie. Μιλώντας για την ποινή φυλάκισης της μέσα από τη δική της ματιά λέει :

«Δεν έχω τίποτα να κρύψω από την κόρη μου για τα λάθη που έκανα. Θέλω να ξέρει αυτό που έκανα και ότι εξαιτίας αυτού βρίσκομαι εδώ. Είμαι πολύ ανοιχτή προς εκείνη όσον αφορά τα ναρκωτικά, το σεξ, για οτι θεωρώ πως είναι πρόβλημα και πιο συγκεκριμένα για την σεξουαλική της θυματοποίηση. Ήμουν κι εγώ θύμα και ξέρω τους δρόμους που μπορείς να ακολουθήσεις όταν έχεις κακοποιηθεί. Είμαι ευλογημένη που βρίσκομαι σ αυτή τη φυλακή . Εξαιτίας αυτής της φυλακής ίσως τα παιδιά μας να μην έχουν τέτοιο τέλος. Ελπίζω να μην πάρουν τον ίδιο δρόμο με μας.»

Μια άλλη περίπτωση έγκλειστης μητέρας είναι η Andie, 22χρονη μητέρα ενός αγοριού 3 ετών από την Ισπανία. Η Andie στην συνεντευξή της ομολογεί πως μέσα απο τη φυλακή έμαθε να είναι πιο υπεύθη. Πιο συγκεκριμένα, είπε :

«Στο παρελθόν αυτο που μετανιώνω είναι πως παρόλο που ήμουν εγκυος, έκανα τα ίδια πράγματα ζούσα την ίδια ζωή. Δεν σταμάτησα τη χρήση όταν γεννήθηκε. Έτσι το μεγαλύτερο μου παράπονο είναι πως ενώ ήξερα οτι ήταν στη ζωή μου και θα μπορούσα να τον είχα φροντίσει, μέχρι τότε δεν το είχα σκεφτεί έτσι.»

Οι παραπάνω μαρτυρίες αντιπροσωπεύουν γυναίκες οι οποίες αντιμετωπίστηκαν με δίκαιο τρόπο από το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης, η ποινή τους ήταν αντάξια της εγκληματικής τους πράξης. Η φυλακή για αυτές τις γυναίκες είναι μια ευκαιρία να ωριμάσουν, να σκεφτούν και να ξεπεράσουν τις συνθήκες που τις οδήγησαν στον εγκλεισμό. Επιπλέον τους δόθηκε για πρώτη φορά η ευκαιρία να μάθουν να γράφουν, να διαβάζουν, να εκπαιδευτούν σε κάποιου είδους τέχνη και το πιο σημαντικό να ζήσουν μακριά από τους ανθρώπους που τις οδήγησαν στην καταστροφή.

Δυστυχώς όμως πέρα απο την θετική όψη της φυλακής υπάρχουν προβλήματα που καθημερινά έρχονται αντιμέτωπες οι έγκλειστες μητέρες. Μία απο τις πιο κύριες

και σημαντικότερες δυσκολίες για τις μητέρες αυτές είναι η φροντίδα των παιδιών τους μετά την φυλάκιση τους.

Η Justina μία έγκλειστη μητέρα με 4 παιδιά αναφέρει στη συνέντευξη της :

« Το μεγαλύτερο σε ηλικία παιδί μου το πήρε ο μπαμπάς του.. είναι πολύ ανεύθυνος αλλά δεν μπορώ να κάνω τίποτα γι αυτό. Άκουσα πως... αν μπορούσα να γυρίσω τώρα σπίτι, για να πάρω το παιδί μου πίσω θα έπρεπε να αποδείξω πως είναι ακατάλληλος. Πρίν έρθω εδώ ήταν πιο εύκολο για μία μητέρα να διεκδικήσει την κηδεμονία του παιδιού της. Προσπάθησα να καλέσω την υπηρεσία προστασίας του παιδιού (Child Protection Servises) αλλά είναι πολύ αυστηρή μαζί μου κάθε φορά που τηλεφωνώ. Ο κοινωνικός λειτουργός εδώ στη φυλακή έχει επίσης καλέσει εκ μέρους μου. Πήγα τον πατέρα στα δικαστήρια... είπε πως θα με άφηνε να βλέπω το παιδί μία φορά το μήνα αλλά τελικά δεν με αφήνει να την δω....Κανένας δεν είναι αρκετά υπεύθυνος ώστε να επιτρέπει στα παιδιά μου να βλέπονται μεταξύ τους. Και τα δικαστήρια δεν πρόκειται να κάνουν τίποτα. Και δεν μπορώ να ζήσω μ' αυτό. Κάλεσα τις υπηρεσίες προστασίας του παιδιού και δεν άλλαξε τίποτα, πήγα τον πατέρα στο δικαστήριο και δεν άλλαξε τίποτα.».

Αντιπροσωπευτικό παράδειγμα έγκλειστης μητέρας που πολεμά να κρατήσει επαφή με τα παιδιά της είναι και η Helen. Είναι μητέρα 5 παιδιών. Όπως εξηγεί το ένα παιδί το ανέλαβε η πρόνοια, το άλλο έχει αναλάβει ο πατέρας , δύο από τα παιδιά της πέθαναν από αιφνίδιο βρεφικό θάνατο και το 5ο έχει χαθεί “ κάπου στο σύστημα”.

« Ο πατέρας του θα έπρεπε να είναι σε επαφή μαζί μου για να με ενημερώνει πώς είναι ο γιός μου. Υποτίθεται ότι θα συνέχιζε με τα προγράμματα εδώ για τα παιδιά. Δεν το κάνει. Το δικαστήριο δεν κάνει τίποτα για να τον αναγκάσει να κάνει αυτό που πρέπει.»

Μέσα από τις προσωπικές μαρτυρίες των έγκλειστων γυναικών που παρουσιάστηκαν παραπάνω, μπορεί κανείς να διακρίνει τις διαφορετικές πτυχές του φαινομένου του εγκλεισμού. Υπάρχουν οι περιπτώσεις εκείνες, όπου η φυλακή μετατρέπεται στο πλέον φιλόξενο και ασφαλές μέρος για να περάσουν οι γυναίκες αυτές το υπόλοιπο της ζωής τους, καθώς όχι μόνο καλύπτει τις βασικές ανάγκες επιβίωσης, αλλά προσφέρει και ευκαιρίες εκπαίδευσης και κατάρτισης, που δεν τους είχαν δοθεί ποτέ προηγουμένως. Πέρα όμως από τι θετικές όψεις της φυλακής,

υπάρχουν και οι περιπτώσεις εκείνες, όπου ο εγκλεισμός αποτελεί οδυνηρή εμπειρία στη ζωή των γυναικών αυτών, καθώς συνεπάγεται την βίαιη αποκοπή τους από το στενό οικογενειακό περιβάλλον, και κυρίως από τα παιδιά τους. Επιπλέον, όσον αφορά στις αντιλαμβανόμενες ως θετικές, συνέπειες του εγκλεισμού, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη η ισχυρή επίδραση του φαινομένου του ιδρυματισμού, κατά το οποίο το άτομο εμφανίζει πλήρη εξάρτηση από το περιβάλλον της φυλακής και δεν παρουσιάζει καμία επιθυμία για απόκτηση της ελευθερίας (Ham, 1976). Κατά συνέπεια, πιθανότατα τα οφέλη που ορισμένες γυναίκες επωμίζονται κατά την έκτιση της ποινής τους, μπορούν να έχουν αντίκρουσμα αποκλειστικά στο περιβάλλον της φυλακής, εφόσον είναι δύσκολο για εκείνες να ορίσουν ή να επαναπροσδιορίσουν την ύπαρξή τους εκτός σωφρονιστικού ιδρύματος.

Τα στοιχεία και οι συνεντεύξεις που παρατίθενται παραπάνω αποτελούν υλικό του περιοδικού “The Prison Journal (Version of Record-May 11, 2010)” με συγγραφείς τους Jeralyn Faris και JoAnn Miller.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΤΩΝ ΦΥΛΑΚΙΣΜΕΝΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

2.1 ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΩΣ ΜΑΡΤΥΡΕΣ

Προσπαθώντας να κατανοήσουμε την ψυχοσύνθεση των παιδιών, των οποίων η μητέρα βρίσκεται υπό κράτηση, θα πρέπει πρωτίστως να λάβουμε υπόψη το ενδεχόμενο το παιδί αυτό να έχει υπάρξει μάρτυρας είτε στην ποινική πράξη της μητέρας του είτε στην σύλληψη της. Η φύση του αδικήματος που διαπράττεται προβλέπει συνήθως την παρουσία ή όχι του παιδιού κατά την εκτέλεση της πράξης. Ευρήματα υποστηρίζουν πως σε εγκλήματα όπως οι ανθρωποκτονίες, τα παιδιά είναι συνήθως μάρτυρες, καθώς πρόκειται για μια πράξη που εκτελείται εν βρασμώ, σε στιγμιαίο χρόνο και εντός ή πλησίον της οικογενειακής κατοικίας. Αντιθέτως, τα εγκλήματα που πηγάζουν από την οικονομική ανέχεια (κλοπές, πλαστογραφία, εμπρησμός, ληστείες) διαπράττονται συνήθως απουσία και εν ρύμη των παιδιών, καθώς απαιτούν οργάνωση και προσχεδιασμό, και ως εκ τούτου οι μητέρες φροντίζουν να “απαλλαχτούν” από την παρουσία τους (Baunach, 1985).

Όσον αφορά την στιγμή της σύλληψης, δεν προσδιορίζεται με σαφήνεια, από τα υπάρχοντα δεδομένα, ο εντοπισμός του παιδιού. Σε γενικά πλαίσια, εξακριβώνεται πως οι μητέρες προσπαθούν να απομακρύνουν τα παιδιά τους, όταν έπεται η αναμενόμενη σύλληψη. Παρά την επιθυμία των μητέρων να προστατέψουν τα παιδιά τους από μια τέτοια οδυνηρή σκηνή, δεν είναι πάντα εφικτό να αποφευχθεί, καθώς η σύλληψη μπορεί να πραγματοποιηθεί και σε ανύποπτο χρόνο. Από εκεί και έπειτα, βρίσκεται στην ευχέρεια της αστυνομικής αρχής, το αν η μητέρα θα έχει το χρόνο να εξηγήσει στο παιδί την διαδικασία και την αιτία της σύλληψης. Υπάρχουν περιπτώσεις όπου παραχωρείται στην μητέρα ο επιθυμητός χρόνος και η ευκαιρία να διαχειριστεί την κατάσταση με τέτοιο τρόπο ώστε να καταστεί λιγότερο επώδυνη για το παιδί, και άλλες όπου η διαδικασία της σύλληψης εκτελείται κανονικά χωρίς καμία διακοπή (Baunach, 1985).

Οι επιπτώσεις που φέρει ο αποχωρισμός μητέρας-παιδιού, μπορούν να αποβούν μοιραίες για την ψυχική υγεία του δεύτερου. Η εμπειρία του παιδιού να βρίσκεται παρών σε τέτοιου είδους διαδικασίες, όπως αυτή της σύλληψης, είναι ιδιαίτερα επίπονη και στρεσογόνα, και ικανή να προκαλέσει βαθύ ρήγμα στον

ψυχισμό του παιδιού, ιδίως όταν απαντάται σε μικρές ηλικίες. Ως επί το πλείστον, η σύλληψη αποτελεί μια βίαιη διαδικασία, όπου το παιδί γίνεται μάρτυρας μιας έντονης διαμάχης μεταξύ του γονέα και της αστυνομίας, ενώ δεν είναι απίθανο να εμπλέκονται περιστατικά σωματικής και λεκτικής βίας, καθώς και χρήση όπλων. Η εικόνα αυτή διαταράσσει το αίσθημα ασφάλειας που εμπνέουν κατά κανόνα οι γονείς στα παιδιά τους και εντείνει την ούτως ή άλλως τραυματική εμπειρία της γονικής φυλάκισης. Κατά τον Johnston (1995), τα παιδιά έγκλειστων γονέων υπήρξαν μάρτυρες στη σύλληψη ή στην εγκληματική πράξη τουλάχιστον 2 φορές στη ζωή τους, στην ηλικία τριών έως επτά ετών.

Το ίδρυμα Annie E. Casey (2002) πρότεινε και ανέδειξε την σημασία του επαναπροσδιορισμού των συνθηκών σύλληψης, από μέρους των αρμόδιων αρχών, έτσι ώστε να ελαχιστοποιηθούν οι πιθανότητες μακροχρόνιου και μη αναστρέψιμου τραυματισμού των παιδιών αυτών, που βιώνουν ως αυτόπτες μάρτυρες την βίαιη, πολλές φορές, σύλληψη των γονέων τους.

2.2 Η ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΓΟΝΕΪΚΟ ΕΓΚΛΕΙΣΜΟ

Όταν μια μητέρα καταδικάζεται σε εγκλεισμό, στερείται συνήθως του χρόνου και της ευκαιρίας να διευκρινίσει στο παιδί της, τι ακριβώς συνεπάγεται το φαινόμενο αυτό, καθώς και τα αίτια που το προκάλεσαν. Εντούτοις, το ερώτημα που προκύπτει στην παρούσα φάση, είναι το κατά πόσο οι έγκλειστες μητέρες επιθυμούν πραγματικά να αποκαλύψουν στα παιδιά τους το γεγονός της φυλάκισης (Baunach, 1985).

Είναι κοινώς αποδεκτό πως η συντριπτική πλειοψηφία των κρατούμενων μητέρων επιθυμούν τα παιδιά να γνωρίζουν την αλήθεια. Όμως, οι περισσότερες εξ αυτών, εκφράζουν τη δυσαρέσκειά τους για το γεγονός ότι, δεν τους παρέχεται η ευκαιρία να συζητήσουν οι ίδιες με τα παιδιά τους για την φυλάκιση και η ευθύνη αυτή τίθεται στη διάθεση κάποιου συγγενικού ή φιλικού προσώπου. Εντοπίζονται όμως και περιπτώσεις όπου επικρατεί η λεγόμενη 'συνωμοσία της σιωπής' (conspiracy of silence) μεταξύ των μελών μιας οικογένειας. Οι φίλοι και τα μέλη του ευρύτερου οικογενειακού περιβάλλοντος αποκρύπτουν από το παιδί, τους

πραγματικούς λόγους απουσίας της μητέρας, καθώς και την ακριβή τοποθεσία όπου βρίσκεται. Συνήθως επικαλούνται δικαιολογίες, όπως ένα ταξίδι μεγάλης διάρκειας, ένα πρόβλημα υγείας ή στρατιωτικές υποχρεώσεις, στις περιπτώσεις του πατρικού εγκλεισμού (Dallaire, 2007). Το φαινόμενο αυτό της ψευδούς πληροφόρησης, παρατηρείται συχνά σε παιδιά μικρότερης ηλικίας που δεν είναι σε θέση να κατανοήσουν και να αναγνωρίσουν επακριβώς το πλαίσιο της φυλακής και την φύση της ποινικής πράξης (Miller,2006). Κατα τον Poehlmann (2005) το 20% των φροντιστών δεν αποκαλύπτουν την αλήθεια.

Η εν λόγω “συνωμοσία”, αναγνωρίζεται κατά κύριο λόγο, ως μια προσπάθεια προφύλαξης του παιδιού, όχι μόνο από τον συναισθηματικό κατακερματισμό που θα υποστεί λόγω του αποχωρισμού από την μητέρα, αλλά και από τον επικείμενο στιγματισμό που θα βιώσει από την ομάδα των συνομηλίκων του και το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο. Προκειμένου λοιπόν, να διαφυλαχτεί η κοινωνική ταυτότητα του παιδιού, να εξασφαλιστεί η κοινωνική αποδοχή και να εξαλειφθούν τα αισθήματα ντροπής της ίδιας της οικογένειας, επιλέγουν να αποκρύψουν το “απειλητικό” για την ευημερία του συνόλου, γεγονός της φυλάκισης (Dallaire, 2007).

Δυστυχώς η απόκρυψη των πραγματικών γεγονότων από το παιδί υπονομεύει την δυνατότητα του, να αντιμετωπίσει τη νέα αυτή κατάσταση ορθά, να την αποδεχτεί και να μπορέσει να συμφιλιωθεί με το γεγονός μακροπρόθεσμα. Συχνά, τα παιδιά που αγνοούν την αλήθεια, νιώθουν υπεύθυνα για την απουσία της μητέρας, θεωρώντας ότι πιθανόν να έπραξαν κάτι που την θύμωσε και την οδήγησαν να απομακρυνθεί. Ως αποτέλεσμα τα παιδιά αισθάνονται ενοχές, θυμό ή και ντροπή για το γεγονός που θεωρητικά προκάλεσαν. Ακόμη, σε αρκετές περιπτώσεις είναι πεπεισμένα πως η μητέρα ή ο πατέρας τα εγκατέλειψε χωρίς προφανή λόγο (Miller,2006). Η εξαπάτηση εκ μέρους των φροντιστών πολλές φορές αποκαλύπτεται κατά τη διάρκεια της φυλάκισης ή μετά την αποφυλάκιση της μητέρας. Τα παιδιά συνήθως εμφανίζουν εκρήξεις θυμού, ματαιώση και ανασφάλεια καθώς έρχονται αντιμέτωπα με την πραγματικότητα απότομα και χωρίς καμία προετοιμασία.

Είναι λοιπόν, εμφανές ότι πρέπει να παρέχονται σαφείς και αξιόπιστες πληροφορίες για τον γονεϊκό εγκλεισμό. Η αλήθεια εξασφαλίζει στα παιδιά αυτά την δυνατότητα να διαχειριστούν το γεγονός, να προσαρμοστούν στις νέες συνθήκες σταδιακά, καθώς και να απαλλαχτούν από τις όποιες ενοχές και αμφιβολίες δημιούργησε η απουσία του έγκλειστου γονέα. Η σωστή προετοιμασία κρίνεται

αναγκαία για την προστασία της ψυχосύνθεσης του παιδιού. Ειδικοί της ψυχικής υγείας έχουν μεριμνήσει σχεδιάζοντας εγχειρίδια με τη μορφή παραμυθιού, που βοηθούν τα παιδιά να κατανοήσουν το πλαίσιο της φυλακής, τους ποινικούς όρους που πολύ πιθανό να ακούν σε καθημερινή βάση, την έννοια του δικαστηρίου και της τιμωρίας, και ότι περιβάλλει την έννοια του εγκλεισμού. Τα υπάρχοντα προγράμματα στήριξης είναι επίσης χρήσιμα και βοηθητικά για τα παιδιά, τους γονείς αλλά και την οικογένεια στο σύνολό της.

2.3 ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΟΥ ΓΟΝΕΪΚΟΥ ΕΓΚΛΕΙΣΜΟΥ ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ

Σύμφωνα με τον Dalley (2002) τα παιδιά των φυλακισμένων γονέων αλλάζουν σπίτι, σχολικό και οικογενειακό περιβάλλον τουλάχιστον τρεις φορές κατά τη διάρκεια της ζωής τους. Οι διαδοχικές αυτές αλλαγές διαταράσσουν την ψυχική τους ισορροπία και τα καθιστούν μια ευάλωτη ομάδα κινδύνου με έντονα ανεπτυγμένη ψυχοπαθολογία.

Τα παιδιά αυτά κατά ένα μεγάλο ποσοστό παρουσιάζουν συμπτώματα κατάθλιψης, αισθήματα θυμού απέναντι στους γονείς που τα εγκατέλειψαν, ή ενοχές διότι θεωρούν ότι ευθύνονται τα ίδια για την φυλάκιση, ενώ πολύ συχνά συναντάται και το αίσθημα της ντροπής. Κοινό χαρακτηριστικό της ιδιαίτερης αυτής ομάδας παιδιών είναι επιπλέον, η αντικοινωνική συμπεριφορά αλλά και η εσωτερίκευση των συναισθημάτων τους. Συναισθηματικές διαταραχές, άγχος, χαμηλή αυτοεκτίμηση, διατροφικές διαταραχές (βουλιμία, νευρική ανορεξία) και διαταραχές στον ύπνο (αϋπνία ή υπερβολική υπνηλία) παρατηρούνται επίσης στον πληθυσμό αυτό (Huebner & Gustafson, 2007).

Οι έγκλειστοι γονείς τυγχάνουν ελάχιστων ευκαιριών να συμμετέχουν στην οικογενειακή ζωή. Ως αποτέλεσμα τα παιδιά καλούνται να αναλάβουν ακατάλληλους για την ηλικία τους ρόλους, προσπαθώντας να αντισταθμίσουν την απουσία των γονέων. Αυτή η ασυνείδητη ανάληψη άνισων ρόλων, σε συνδυασμό με πλήθος άλλων παραγόντων, συνδέεται με την εμπλοκή των παιδιών στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης από νεαρή ηλικία (Hagan & Wheaton, 1993). Όπως υπογραμμίζει η Θεωρία Ελέγχου (Control Theory), οι γονείς, ασκώντας είτε άμεσο είτε έμμεσο

έλεγχο, συμμορφώνουν τα παιδιά τους και τα αποτρέπουν από παρεκκλίνουσες συμπεριφορές. Κατά συνέπεια, η γονεϊκή φυλάκιση δυσχεραίνει την απόκτηση πειθαρχίας και αυτοελέγχου, αφού απουσιάζει η εποπτεία. Το γεγονός της φυλάκισης μειώνει επίσης την δυνατότητα ουσιαστικής αλληλεπίδρασης γονέα- παιδιού. Συνεπώς, τα παιδιά αυτά ακολουθούν λανθασμένα πρότυπα και καθίστανται ευάλωτα και επιρρεπή στην παρανομία (Huebner & Gustafson, 2007). Επιπλέον, οι δυσμενείς συνθήκες υπό τις οποίες διαβιώνει η πλειοψηφία των παιδιών, λόγω έλλειψης οικονομικών πόρων, ευνοούν τέτοιες συμπεριφορές. Σύμφωνα με το Women's Prison and Home Association, τα παιδιά των παραβατών έχουν πέντε φορές περισσότερες πιθανότητες σε σύγκριση με τους συνομηλίκους τους, να φυλακιστούν πριν ακόμα ενηλικιωθούν. Πέρα από το γεγονός της φυλάκισης καθ' αυτό, οι πιθανότητες παραβατικότητας αυξάνονται και ως επακόλουθο του στιγματισμού. Ως επί το πλείστον τα παιδιά αυτά συναναστρέφονται με συνομηλίκους που εμπλέκονται εξίσου με το ποινικό σύστημα δικαιοσύνης, καθώς μόνο εντός ενός τέτοιου παρόμοιου πλαισίου νιώθουν αποδεκτά. Το 50% των παιδιών που έχουν βρεθεί υπό κράτηση έχουν βιώσει τον γονεϊκό εγκλεισμό (U.S. Department of Justice, 1988).

Διερευνώντας τα αίτια που προκαλούν τις συμπεριφορές που περιγράφονται παραπάνω, αρκετοί ερευνητές ασχολούνται μόνο με το γεγονός της φυλάκισης και πως αυτή συνέβαλλε στην ανάπτυξη ψυχοπαθολογίας. Ο Greenberg (1999) αναφέρει ότι ο εγκλεισμός πολλές φορές αποτελεί την αφορμή, καθώς η απαρχή του προβλήματος τοποθετείται στην περίοδο της ζωής των παιδιών πριν την φυλάκιση της μητέρας τους. Πολλά παιδιά έχουν αποχωριστεί τους γονείς τους πριν ακόμα αυτοί βρεθούν υπό κράτηση. Όπως έχει καταγραφεί, μόνο το 61% των παιδιών ζούσε με τη μητέρα πριν την σύλληψη της (Glaze & Maruschak, 2008). Άλλες θεωρίες υποστηρίζουν ότι ο μητρικός εγκλεισμός εντείνει επικίνδυνους παράγοντες που ίσχυαν και πριν απ' αυτόν, όπως την ελλιπή μόρφωση, την απουσία πατρικού προτύπου, την ανέχεια που βίωναν καθώς και τις ψυχικές διαταραχές που κυριαρχούν σε τέτοιου είδους οικογενειακά πλαίσια. Επιπλέον, ένας έγκλειστος γονέας έχει προβληματικό ιστορικό και πριν την φυλάκιση του. Οι περισσότερες μητέρες κρατούμενες έχουν συλληφθεί για χρήση και διακίνηση παράνομων ουσιών (Hanlon et al, 2005).

Όπως είναι αναμενόμενο, τα παιδιά εκτίθενται και κατά συνέπεια επηρεάζονται από τις συμπεριφορές αυτές, με αποτέλεσμα να διαμορφώνουν

διαστρεβλωμένη εικόνα σχετικά με το τι θεωρείται νομικά, κοινωνικά και ηθικά αποδεκτό, και να συγχέουν έννοιες όπως η οικογένεια και η δικαιοσύνη. Επιπλέον η εποπτεία, η καθοδήγηση και η συναισθηματική υποστήριξη που παρέχουν οι εν δυνάμει “εγκληματίες” γονείς, είναι σχεδόν ανύπαρκτη (Farrigton, 2004).

Ο αρνητικός αντίκτυπος της μητρικής στέρησης είναι αποδεδειγμένος και η παρουσία τραύματος είναι δεδομένη. Όμως η έκταση και τα συμπτώματα του τραυματικού αυτού γεγονότος, εξαρτώνται από το αναπτυξιακό στάδιο που βρίσκεται το κάθε παιδί και το επίπεδο των γνωστικών ικανοτήτων που έχει κατακτήσει μέχρι εκείνη την ηλικία.

Μια θεωρία που εξηγεί εκτενέστερα την ανάπτυξη ψυχοπαθολογίας των παιδιών με έγκλειστη μητέρα, είναι η θεωρία της προσκόλλησης, όπως διατυπώθηκε από τον Bowlby (1973). Η θεωρία αυτή υποστηρίζει ότι η ασφαλής προσκόλληση που δημιουργείται κατά τα πρώτα στάδια της ανάπτυξης μεταξύ παιδιού και μητέρας είναι η βάση για να μπορέσει ένα παιδί να δημιουργήσει ασφαλείς και υγιείς δεσμούς και με άλλα άτομα από το περιβάλλον γύρω του. Επιπλέον, τίθενται οι βάσεις για την ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού. Η υγιής αυτή προσκόλληση όμως είναι δυνατόν να διαφοροποιηθεί μελλοντικά, καθώς το παιδί αλλάζει οικογενειακό περιβάλλον ή σε περίπτωση που υπάρξουν μετατροπές σε προκαθορισμένους ρόλους και συνήθειες εντός του ίδιου οικογενειακού πλαισίου. Στην περίπτωση όπου το παιδί μεγαλώνει χωρίς τη μητέρα του, δημιουργείται αυτόματα μια ανασφαλής και προβληματική προσκόλληση, που έχει ως αποτέλεσμα την ψυχική ανισορροπία του παιδιού καθώς και την αποδιοργάνωση αυτού (Dallaire, 2007). Το 63% των παιδιών με φυλακισμένες μητέρες παρουσιάζουν ανασφαλή προσκόλληση (Bowlby, 1973). Ο τύπος του ανασφαλής δεσμού, συνδέεται άμεσα με κοινωνικό-συναισθηματικά προβλήματα στην προσαρμογή, προβλήματα στη συμπεριφορά και γνωσιακά ελλείμματα. Κατά τον Roehlmann (2005a) μία τέτοιου είδους σχέση αναπτύσσεται και μεταξύ των παιδιών με τους μετέπειτα φροντιστές τους. Το γεγονός αυτό, οφείλεται στις ασταθείς συνθήκες διαβίωσης, καθώς όπως προαναφέρθηκε, συνήθως τα παιδιά αυτά αλλάζουν κατοικία τακτικά, και ως εκ τούτου δεν διατίθεται ο κατάλληλος χρόνος να δεθούν και να αναπτύξουν μια σταθερή σχέση με το πρόσωπο που αναλαμβάνει ανα διαστήματα την ανατροφή τους. Ο προβληματικός αυτός δεσμός μπορεί να εκληφθεί από τα παιδιά ως ένα γενικότερο αίσθημα ανασφάλειας,

δεδομένης της απουσίας συναισθηματικής κάλυψης και παρουσία υπέρμετρου στρες (Dallaire, 2007).

Όσον αφορά στην σχολική ηλικία, οι διαδοχικές αλλαγές του σχολικού περιβάλλοντος παράλληλα με αυτές της κατοικίας, αποτελούν παράγοντες επικινδυνότητας, όχι μόνο για την ψυχική υγεία του παιδιού αλλά και ως προς την σχολική και ακαδημαϊκή του πορεία. Η φυλάκιση της μητέρας οδηγεί στην εξαγωγή ενός ασταθούς περιβάλλοντος για την μετέπειτα ανάπτυξη του παιδιού που παρεμποδίζει την εγκαθίδρυση οικειότητας, ασφάλειας και εμπιστοσύνης. Τα χαρακτηριστικά αυτά προεκτείνονται και στο σχολικό πλαίσιο, μεταξύ άλλων, καθώς κυριαρχούν αισθήματα απόρριψης και απομόνωσης (Dallaire, 2007).

Σύμφωνα με τους George και Lalonde (2002) οι περισσότερες έγκλειστες μητέρες ζουν λιγότερο από ένα χρόνο στη φυλακή. Κατά συνέπεια, το παιδί καλείται να αντιμετωπίσει αρχικά την απομάκρυνση της μητέρας, και έπειτα την επιστροφή της, με μικρό χρονικό διάστημα να μεσολαβεί μεταξύ των δύο γεγονότων.

Από κοινωνιολογικής απόψεως, αυτές οι ανακατατάξεις στις οποίες υπόκειται το παιδί, οδηγούν σε σχολική αποτυχία, καθώς στερούνται του απαραίτητου χρόνου να αναπροσαρμοστούν, να επανενταχθούν και να διατηρήσουν σε ένα επίπεδο την ακαδημαϊκή τους επίδοση. Το γεγονός αυτό ερμηνεύεται, αν λάβει κανείς υπόψιν τα προβλήματα αποδιοργάνωσης και συγκέντρωσης που παρουσιάζονται, σε συνδυασμό με το χαμηλότερο δείκτη νοημοσύνης (Stanford-Binet IQ) που χαρακτηρίζει αυτή την ευάλωτη ομάδα παιδιών σε σύγκριση με τον μέσο όρο, όπως αναφέρουν ερευνητικά δεδομένα (Poehlmann, 2005b).

Αναφορικά με το πλαίσιο της σχολικής τάξης, τα παιδιά αυτά σημειώνουν συμπεριφορικά προβλήματα, φαίνονται απρόθυμα να παρουσιαστούν στο σχολείο και έχουν επιθετική συμπεριφορά απέναντι στους συμμαθητές τους. Όσον αφορά στις διαφορές φύλου, παρατηρείται πως μεγαλύτερη δυσκολία στην προσαρμογή, την ένταξη και την ικανότητα μάθησης παρουσιάζουν τα αγόρια σε σχέση με τα κορίτσια, τα οποία προσπαθούν περισσότερο να ενταχθούν στο σχολικό πλαίσιο.

Προς την αντιμετώπιση των δυσχερειών αυτών, οι εκπαιδευτικοί είναι ανάγκη να επιδεικνύουν μια στοιχειώδη ευαισθητοποίηση απέναντι σ' αυτή την ομάδα παιδιών και να αποφεύγουν, σε κάθε περίπτωση, οποιαδήποτε διάκριση που θα εντείνει το ήδη υπάρχον αίσθημα περιθωριοποίησης. Είναι απαραίτητο να παρέχουν επαρκή στήριξη και να διαχειρίζονται άμεσα τον ενδεχόμενο στιγματισμό, ώστε να

μπορέσουν να διευκολύνουν την προσαρμογή τους και να δημιουργήσουν ισχυρά κίνητρα για μάθηση.

Τα παιδιά σχολικής ηλικίας βρίσκονται πλέον σε ένα αναπτυξιακό στάδιο, που τους επιτρέπει να κατανοούν την έννοια του εγκλεισμού και ότι αυτός συνεπάγεται για την μητέρα τους. Η επίγνωση της κατάστασης, επιφέρει ανεπιφύλαχτα συναισθηματικό κόστος. Στην προσπάθεια τους να προστατεύσουν την μητέρα τους από τον κοινωνικό περίγυρο, καταπιέζουν την έκφραση των συναισθημάτων τους, με αποτέλεσμα να αποσύρονται και να απομονώνονται κοινωνικά (Cunningham & Baker,2003).

Στην εφηβική ηλικία, είναι σημαντικό να διατηρηθεί η ισορροπία μεταξύ εξατομίκευσης και συνεκτικότητας. Οι έφηβοι διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο στο να εμφανίσουν παραβατική συμπεριφορά καθώς, έχοντας αναπτύξει σε μεγάλο βαθμό τις κοινωνικές τους δεξιότητες, είναι πιθανότερο να έρθουν σε επαφή με συνομηλίκους που έχουν σχετιστεί αρνητικά με το νόμο, ενώ συχνά παρατηρούνται περιστατικά σεξουαλικής ασυδοσίας και φαινόμενα εφηβικής εγκυμοσύνης (Johnston, 1995).

Ερευνητικά στοιχεία αποκαλύπτουν πως το ήδη υπάρχον συγκρουσιακό περιβάλλον που χαρακτηρίζει την εφηβική ηλικία, επιδεινώνεται όταν συνυπάρχει με τον γονεϊκό εγκλεισμό (Aaron & Dallaire,2009). Πιο αναλυτικά, η εφηβεία είναι κατεξοχήν, μια περίοδος κατά την οποία το άτομο διεκδικεί την ανεξαρτητοποίησή του, ωριμάζει , θέτει στόχους ζωής, αναπτύσσει την αφηρημένη σκέψη, και ενεργοποιείται σεξουαλικά. Η γονική φυλάκιση και πιο συγκεκριμένα, ο μητρικός εγκλεισμός, διακόπτει αυτή τη φυσιολογική ανάπτυξη, καταργεί τα προκαθορισμένα όρια και ο έφηβος καλείται να επαναπροσδιορίσει τους στόχους του, δεδομένης της παρεμβολής αυτής της τραυματικής εμπειρίας.

Τέλος ένας έφηβος έχοντας αναπτύξει την κριτική και αντιληπτική του ικανότητα είναι σε θέση να κρίνει την πράξη της μητέρας του και να εναντιωθεί, αναγνωρίζοντας πως οι πράξεις της όχι μόνο είναι εσφαλμένες ηθικά αλλά είναι και ενδεικτικές της κατάστασης που βιώνει. Έτσι δημιουργείται μια αμφιθυμία προς τα αισθήματα τους για την μητέρα, που πολλές φορές καθίσταται καταστρεπτική για τη μεταξύ τους σχέση (Cunningham & Baker,2003).

Το κοινωνικό στίγμα και ο ρατσισμός εις βάρος των παιδιών έγκλειστων γονέων, συνιστούν φαινόμενα ευρέως διαδεδομένα. Τέτοιες συμπεριφορές είναι

δυνατόν να αποβούν ιδιαίτερα επώδυνες για τα παιδιά, ιδίως όταν εκδηλώνονται από ομάδες συνομηλίκων, καθώς εντός αυτού του πλαισίου εντοπίζεται συνήθως η ανάγκη για αποδοχή.

Η επιείκεια και η ανοχή που επιδεικνύει συνήθως η κοινότητα σε μη αποδεκτά φαινόμενα, όπως ο εγκλεισμός, είναι ελάχιστη. Η αιτιολογία αυτού του τρόπου αντιμετώπισης, εντοπίζεται συχνά στην λαθεμένη επικρατούσα αντίληψη περί γονιδιακής εγκληματικότητας, αντίληψη που γεννά το φόβο μιας ενδεχόμενης εγκληματικής συμπεριφοράς του ίδιου του παιδιού είτε της οικογένειάς του.

Απόρροια αυτών των διαδεδομένων στερεοτυπικών αντιλήψεων είναι ο κοινωνικός αποκλεισμός όχι μόνο του άμεσα εμπλεκόμενου, αλλά και του οικογενειακού του περιβάλλοντος. Τα ισχυρά συναισθήματα ντροπής και θυμού που βιώνει το άμεσο οικογενειακό περιβάλλον του έγκλειστου, δεν τους επιτρέπει να ενσωματωθούν ομαλά στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο, καθώς προάγουν εχθρότητες, κοινωνική απόρριψη και απομόνωση.

Το στίγμα της γονεϊκής φυλάκισης συνδέεται με μια πρώιμη αποκλίνουσα ετικέτα που αποκτά παιδί και οδηγεί αυτόματα στην περιθωριοποίηση, ενώ παράλληλα δρα ενισχυτικά στην επιβάρυνση της ψυχικής του υγείας. Επιπροσθέτως, η ανοικτή επικοινωνία μεταξύ έγκλειστων γονέων, παιδιών και φροντιστών διακόπτεται λόγω αναγκαστικής σιωπής. Συνεπώς, τα παιδιά δεν μπορούν να εκφράσουν τα συναισθήματα τους ανοιχτά, ώστε να δεχτούν και την κατάλληλη κοινωνική στήριξη, αφού προς αποφυγήν του κοινωνικού αποκλεισμού και των παρελκόμενων αυτού, το γεγονός της φυλάκισης παραμένει μυστικό από φίλους, συγγενείς ή γείτονες.

Αξιοπερίεργες όμως, είναι οι περιπτώσεις εκείνες, όπου η φυλάκιση μειώνει τις πιθανότητες ανάπτυξης ψυχοπαθολογίας. Αυτό λαμβάνει χώρα κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες, κατά τις οποίες κρίνεται επιτακτική η απομάκρυνση των παιδιών από τους γονείς, λόγω βίαιης μεταχείρισης, σεξουαλικής κακοποίησης ή έκθεσης σε παράνομες ουσίες και αλκοόλ. Η φυλάκιση των γονέων αυτών αντιμετωπίζεται ως λύτρωση για τα παιδιά και μια ευκαιρία να μεγαλώσουν σε ένα υγιές και ευνοϊκό οικογενειακό πλαίσιο (Cunningham & Baker, 2003; Eddy & Reid, 2003; Hagan & Dinovitzer, 1999).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Η ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ ΓΙΑ ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΤΗΣ ΕΠΑΦΗΣ ΜΕΣΩ ΤΩΝ ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΡΙΩΝ

Η σχέση που αναπτύσσεται μεταξύ του παιδιού και της έγκλειστης μητέρας προσδιορίζεται από ποικίλους παράγοντες. Ο εγκλεισμός δεν είναι το μοναδικό αίτιο για την δημιουργία μιας δυσλειτουργικής σχέσης. Όπως προαναφέρθηκε, το οικογενειακό υπόβαθρο του παιδιού χαρακτηρίζεται από ήδη υπάρχον προβληματικό ιστορικό, με το γεγονός της φυλάκισης να ασκεί συνεργατική και όχι μεμονωμένη επίδραση στην εξαγωγή προβληματικών συμπεριφορών.

Οι μητέρες που βρίσκονται υπό κράτηση, στην πλειοψηφία τους, έχουν εμπλακεί με το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης και στο παρελθόν, συνήθως για λόγους που σχετίζονται με χρήση ή παράνομη διακίνηση εξαρτησιογόνων ουσιών. Ως εκ τούτου, δημιουργούν λανθασμένα πρότυπα και δεν ανταπεξέρχονται ικανοποιητικά στα γονικά τους καθήκοντα και τις υποχρεώσεις. Συγχρόνως, παρουσιάζουν αντικοινωνική συμπεριφορά, χαμηλό μορφωτικό και οικονομικό επίπεδο και διαβιώνουν υπό ακατάλληλες, για την ανατροφή ενός παιδιού, συνθήκες. (Hanlon et al, 2005).

Η ποιότητα λοιπόν της σχέσης αυτής, έχει ήδη διαμορφωθεί πριν από τη φυλάκιση του γονέα και είναι κατά κύριο λόγο προβληματική. Η κράτηση των μητέρων στα σωφρονιστικά καταστήματα βέβαια, δυσχεραίνει ακόμα περισσότερο την μεταξύ τους αλληλεπίδραση, αφού αποστασιοποιούνται. Ως απόρροια, και ιδίως σε περιπτώσεις όπου τα παιδιά υπήρξαν αυτόπτες μάρτυρες της βίαιης σύλληψης της μητέρας τους, δυσκολεύονται να αναπτύξουν μια φιλική και αξιόπιστη σχέση (Celinska & Siegel, 2010).

Ένα αξιοπρόσεκτο ποσοστό των ερευνητικών μελετών που ασχολούνται με το φαινόμενο της γυναικείας εγκληματικότητας, τονίζει τη σπουδαιότητα της άσκησης του μητρικού ρόλου καθώς και της διατήρησης της επαφής μητέρας-παιδιού κατά τη διάρκεια του εγκλεισμού (Greene et al.,2000). Η εμπειρία που αποκόμισε ο Boudin (1998), σε ζητήματα εγκλεισμού, μέσω προσωπικών συνεντεύξεων και διεξοδικών παρατηρήσεων, του επιτρέπει να συμπεραίνει πως οι γυναίκες στη φυλακή αισθάνονται θλίψη για το χαμένο χρόνο που δεν έχουν την ευκαιρία να αξιοποιήσουν με τα παιδιά τους (Celinska & Siegel, 2010). Λοιποί ερευνητές, καταδεικνύουν, ότι

κύριο μέλημα των γυναικών κρατουμένων είναι οι επιπτώσεις που φέρει ο διαχωρισμός σε συνάρτηση με το ίδιο το γεγονός του εγκλεισμού, στις ζωές των παιδιών τους και στην ψυχολογική τους ανάπτυξη (Kazura, 2001).

Συμπερασματικά, τα παιδιά εξακολουθούν να διαδραματίζουν πρωταγωνιστικό ρόλο στις ζωές των μητέρων, ακόμη και κατά τη διάρκεια της φυλάκισης. Οι έγκλειστες μητέρες, αντιμετωπίζουν τα παιδιά ως ένα ισχυρό κίνητρο για την επίτευξη της προσωπικής τους αλλαγής και συμμόρφωσης και μοναδική προτεραιότητα για την μετέπειτα ζωή τους (Enos, 2001; Ferraro & Moe, 2003), και ανησυχούν για την φροντίδα τους (Henriques, 1982). Ωστόσο, οι κρατούμενες μητέρες, βρίσκονται υπό αυστηρή επίβλεψη, σχετικά με την ικανότητα τους να διατηρήσουν τόσο την σχέση με τα παιδιά τους κατά τη διάρκεια της φυλάκισης αλλά και ως προς την δυνατότητα επανένωσής τους κατά την ολοκλήρωση της έκτισης της ποινής. Το δικαστήριο είναι εκείνο που αποφασίζει για την δυνατότητα των γυναικών τροφίμων να διατηρήσουν την επιμέλεια του παιδιού και κατ'επέκταση τα γονικά τους δικαιώματα. Σε αυτές τις περιπτώσεις οι δικαστές λαμβάνουν υπόψιν, όχι μόνο την φύση της ποινικής πράξης, αλλά και την καταλληλότητά της ως μητέρα πριν από την τέλεση του εν λόγω αδικήματος (Celinska & Siegel, 2010). Το κύριο μέλημα των δικαστών είναι η προστασία του παιδιού από την ενδεχόμενη κακοποίηση, την παραμέληση, την εγκατάλειψη καθώς και την έκθεση του σε συμπεριφορές κατάχρησης αλκοόλ ή ναρκωτικών ουσιών. Ωστόσο, η οικονομική δυσπραγία, το κοινωνικό στίγμα, οι αγώνες για την ανάκτηση του εθισμού, καθιστούν συχνά δύσκολο για τις γυναίκες να διεκδικήσουν την εγκαθίδρυση μιας εποικοδομητικής σχέσης με τα παιδιά (Dodge & Pogrebin, 2001; Richie, 2001). Αρκετοί ερευνητές αναφέρουν ότι οι μητέρες καλούνται να αντιμετωπίσουν όχι μόνο την δυσαρέσκεια της ίδιας της οικογένειας και της κοινότητας κατά τη διάρκεια της φυλάκισης, αλλά έρχονται αντιμέτωπες και με το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης και παιδικής πρόνοιας, που παρουσιάζεται συχνά απρόθυμο ή ανίκανο να προωθήσει την διατήρηση μιας στοιχειώδους επαφής μεταξύ μητέρας και παιδιού (Beckerman, 1998).

Οι βιβλιογραφικές αναφορές που εξετάζουν την ποιότητα της σχέσης μεταξύ φυλακισμένων γονέων και των παιδιών τους, τείνουν να εστιάζουν στο εξέχον ζήτημα της διαφύλαξης του δεσμού μεταξύ γονέα και παιδιού. Πολλοί ερευνητές θεωρούν πως οι συχνές επισκέψεις των παιδιών ή η τακτική τηλεφωνική επικοινωνία,

βοηθούν στην διατήρηση της επαφής σε ένα ικανοποιητικό επίπεδο και ελαττώνουν σημαντικά τον καταστροφικό αντίκτυπο του διαχωρισμού (Celinska & Siegel, 2010). Επιπλέον, δίνεται η δυνατότητα στους γονείς να προσαρμοστούν σταδιακά στο περιβάλλον της φυλακής, και μέσα από την αποδοχή των παιδιών τους, να καταφέρουν να αντιμετωπίσουν και οι ίδιοι το οδυνηρό γεγονός της στέρησης της ελευθερίας τους (Berry & Eigenberg, 2003 ; Casey- Asevedo & Bakken, 2002). Διαπιστώνεται πως, ακόμα και οι σωφρονιστικοί υπάλληλοι που κατέχουν συνήθως αρνητικά στερεότυπα για τις μητέρες στη φυλακή, τείνουν να συμφωνούν ότι το επισκεπτήριο δρα υποστηρικτικά στην προσπάθεια των κρατουμένων να διαχειριστούν τον διαχωρισμό από την οικογένεια (Casey-Asevedo & Bakken,2002).

Μια άλλη οπτική του θέματος, υποστηρίζει πως τα οφέλη του επισκεπτηρίου, βρίσκονται σε άμεση συνάρτηση με το είδος και την ποιότητα της σχέσης μητέρας-παιδιού πριν από την φυλάκιση. Ένα ποσοστό των ερευνητών, ισχυρίζονται ότι η τηλεφωνική επικοινωνία είναι προτιμότερη σε ορισμένες περιπτώσεις από τα επισκεπτήρια (Owen & Bloom,1995), καθώς αυτά προσφέρουν μια πολύ περιορισμένη εμπειρία μητρότητας και, ως εκ τούτου, δεν συμβάλλουν σημαντικά στην ελαχιστοποίηση της τραυματογόνας εμπειρίας. Επιπλέον, συχνά τα επισκεπτήρια είναι κακής ποιότητας και οργάνωσης, λόγω απόστασης, έλλειψης μεταφορικών μέσων, περιοριστικών και επαχθών κανόνων του σωφρονιστικού καθεστώτος (Block & Potthast,1998; Bloom & Steinhart,1993; Mumola,2000). Η περιγραφή του Hairston (1998) μαρτυρά την ακαταλληλότητα των συνθηκών αυτών. Ενδεικτικά αναφέρει πως οι οικογένειες και τα παιδιά στέκονται με τις ώρες στην ουρά, περιμένοντας για μια σύντομη επίσκεψη σε πολυσύχναστες και θορυβώδεις εγκαταστάσεις, ενώ ένα διαχωριστικό τζάμι μεταξύ μητέρας και παιδιού να διακόπτει την άμεση επικοινωνία (Kazura, 2001).

Δικαιολογημένα, δεδομένων των δυσχερειών που αναφέρονται, ένα ποσοστό των φροντιστών αποθαρρύνει ή απαγορεύει τις επισκέψεις των παιδιών (Bloom & Steinhart,1993). Ευρήματα καταδεικνύουν πως το 40% εως 71% των μητέρων στη φυλακή δεν έχουν δεχθεί ποτέ επίσκεψη από τα παιδιά τους (Bloom & Steinhart,1993; Hairston,1991; Mumola,2000). Αυτό το χαμηλό ποσοστό επισκέψεων οφείλεται εν μέρει σε απόφαση των ίδιων των κρατούμενων γυναικών, καθώς συχνά αναφέρουν πως δεν επιθυμούν τα παιδιά τους να εισέλθουν στο πλαίσιο της φυλακής και να εξοικειωθούν με το αφιλόξενο περιβάλλον της (Celinska & Siegel, 2010).

Επιπλέον, σε αρκετές περιπτώσεις, η μητέρα δεν κατανοεί την τρέχουσα κατάσταση και την σημαντικότητα της διατήρησης της σχέσης με το παιδί της. Ως αποτέλεσμα παραιτείται από κάθε προσπάθεια να ασκήσει τα γονεϊκά της καθήκοντα έστω και υπό συνθήκες εγκλεισμού.

Συνεπώς, τα παιδιά σχηματίζουν μία διαστρεβλωμένη και αναληθή εικόνα για τον τρόπο διαβίωσης της μητέρας στα πλαίσια της φυλακής, με την μοναδική πηγή πληροφόρησης να προέρχεται συνήθως από κινηματογραφικές ταινίες ή από ανακριβείς ιστορίες που του εξιστορούν συνήθως μέλη του οικογενειακού περιβάλλοντος. Ως απόρροια της ελλιπούς πληροφόρησης ή της παραπληροφόρησης, τα παιδιά αποστασιοποιούνται από την πραγματικότητα, και κατ' επέκταση από την ίδια την ζωή της μητέρας, γεγονός που παρακωλύει την ομαλή εξέλιξη του μεταξύ τους δεσμού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΣΚΗΣΗ ΓΟΝΕΪΚΟΤΗΤΑΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗ ΦΥΛΑΚΗ

4.1 Η ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Έπειτα από την φυλάκιση της μητέρας, η επαφή και η διατήρηση της σχέσης με το παιδί, διαδραματίζουν καταλυτικό ρόλο στην διαφύλαξη της ψυχικής υγείας και των δύο, καθώς και στην φυσιολογική ψυχοκοινωνική ανάπτυξη του παιδιού. Για το σκοπό αυτό έχουν δημιουργηθεί ορισμένα προγράμματα καθοδήγησης και στήριξης που επιτρέπουν στον γονέα και συνηθέστερα στη μητέρα, να ασκεί τον γονεϊκό της ρόλο μέσα από την φυλακή. Τα προγράμματα αυτά αποσκοπούν στην εξασφάλιση ενός ικανοποιητικού επιπέδου επικοινωνίας μεταξύ γονέα και παιδιού. Επίσης, ασκούν παρεμβατικό έργο, καθοδηγώντας τη μητέρα, το παιδί και τους φροντιστές να αποκτήσουν μια λειτουργική και υποστηρικτική σχέση μεταξύ τους, να μπορέσουν να προσαρμοστούν στις νέες συνθήκες αλλά και να επαναπροσδιορίσουν την σχέση τους ιδιαίτερα μετά την αποφυλάκιση της μητέρας (Hoffmann et al., 2010).

Εντός των περισσότερων σωφρονιστικών καταστημάτων, εντοπίζονται γονεϊκά προγράμματα, τα οποία αφορούν κυρίως τις μητέρες. Αυτό συμβαίνει διότι ως επί το πλείστον, οι μητέρες είναι εκείνες που έχουν εξαρχής και επιθυμούν στενότερη και συχνότερη επαφή με τα παιδιά τους. Επιπλέον, σύμφωνα με τις παγιωμένες αντιλήψεις που επικρατούν περί πατρότητας, η συμβολή του πατέρα θεωρείται λιγότερο σημαντική στην ανάπτυξη του παιδιού, πόσο μάλλον όταν αυτός βρίσκεται υπό κράτηση, ενώ συχνές είναι και οι περιπτώσεις όπου οι μητέρες είναι ανύπαντρες.

Το κάθε πρόγραμμα χαρακτηρίζεται μεν από τον δικό του μοναδικό τρόπο παρέμβασης, όλα όμως έχουν ως κοινό στόχο την διατήρηση της επικοινωνίας και κατά συνέπεια την οικοδόμηση κάποιας στοιχειώδους σχέσης μεταξύ γονέα και παιδιού. Συχνά, η επίτευξη του παραπάνω στόχου, είναι αρκετά δύσκολη. Στις περισσότερες περιπτώσεις η οικονομική ανέχεια της οικογένειας, η χιλιομετρική απόσταση που χωρίζει την μόνιμη κατοικία του παιδιού από το κατάστημα κράτησης της μητέρας, καθώς και η απαγόρευση των επισκεπτηρίων από πλευράς των

φροντιστών των παιδιών, δυσχεραίνουν το έργο των προγραμμάτων αυτών. Συχνό φαινόμενο αποτελεί, η ίδια η μητέρα ή οι κοντινοί συγγενείς να αποκρύπτουν από το παιδί το γεγονός της φυλάκισης με σκοπό να το 'προστατεύσουν' ή λόγω των αισθημάτων ντροπής που κατακλύζουν την μητέρα. Συνεπώς, το παιδί αυτόματα αποκλείεται από τα παρεμβατικά προγράμματα που θα μπορούσαν να του προσφέρουν την στήριξη που χρειάζεται.

Η λειτουργία των προγραμμάτων στηρίζεται στα επισκεπτήρια, στην τηλεφωνική καθώς και ηλεκτρονική επικοινωνία (μέσω e-mail ή video- κλήσης). Ακόμα, διοργανώνονται επισκέψεις στις οποίες τα παιδιά απασχολούνται δημιουργικά με τις μητέρες τους μέσω του παιχνιδιού (Block,1999). Σε συγκεκριμένα προγράμματα επιτρέπεται και η διαμονή του παιδιού στη φυλακή τις βραδυνές ώρες αλλά αυτό συμβαίνει συνήθως σε παιδιά μικρής ηλικίας (<11 ετών) (Hoffman, Byrd & Kightlinger, 2010).

4.2 ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Παρακάτω παρουσιάζονται παραδείγματα προγραμμάτων γονεικότητας για έγκλειστους γονείς, η λειτουργία τους καθώς οι κανονισμοί τους.

GET ON THE BUS PROGRAM

Πρόκειται για μια υπηρεσία η οποία λειτουργεί εθελοντικά στην California. Η υπηρεσία αυτή βοηθά τα παιδιά των έγκλειστων γυναικών να έρθουν σε επαφή μαζί τους, οργανώνοντας επισκέψεις στα σωφρονιστικά καταστήματα. Με τον τρόπο αυτό δίνεται η δυνατότητα στο παιδί και τον έγκλειστο γονέα, να αξιοποιήσουν κάποιες ώρες μαζί, μέσω της δημιουργικής απασχόλησης, όπως για παράδειγμα μέσω της ζωγραφικής και του παιχνιδιού. Έτσι τα παιδιά αυτά μοιράζονται ευχάριστες και παραγωγικές στιγμές με την μητέρα τους και βελτιώνουν την μεταξύ τους σχέση, ενώ το αφιλόξενο περιβάλλον της φυλακής δε φαίνεται να αποτελεί εμπόδιο στην μεταξύ τους αλληλεπίδραση, για εκείνη την στιγμή τουλάχιστον.

Παρακάτω παρουσιάζονται κάποιες φωτογραφίες από τη δράση της εθελοντικής αυτής υπηρεσίας.

ADOPTION AND SAFE FAMILIES ACT PROGRAM

Το ASFA θεσπίστηκε το 1997 από το Κογκρέσο και αποσκοπεί στην προστασία των παιδιών, των οποίων οι γονείς βρίσκονται υπό κράτηση, προκειμένου να αποφευχθούν περιστατικά κακοποίησης, η παραμέληση των παιδιών αυτών και οι συνεχείς αλλαγές περιβάλλοντος από σπίτι σε σπίτι ή από οικογένεια σε οικογένεια, συνθήκες πολύ στρεσογόνες για ένα παιδί (Lee, Genty, & Laver, 2005). Με τη βοήθεια του προγράμματος αυτού τα παιδιά αποκτούν μια μόνιμη και ασφαλή κατοικία που συντελεί στην καλή ψυχική τους υγεία ειδικά σε περιπτώσεις μακροχρόνιας φυλάκισης του γονέα (Hagan & Coleman, 2001).

Αναλυτικότερα, ο οργανισμός αυτός, σε συνεργασία με τις αρμόδιες κρατικές υπηρεσίες, βοηθά στην εύρεση μόνιμων κατοικιών για τα παιδιά, σε περίπτωση που δεν υπάρχει κάποιος από το οικογενειακό περιβάλλον να τα αναλάβει, αλλά και σε περιπτώσεις που αφαιρούνται τα γονικά δικαιώματα, ως επακόλουθο του χρόνιου εγκλεισμού ή ενδεχόμενης ακαταλληλότητας του γονέα, λόγω προϋπάρχοντος ιστορικού εξαρτήσεων (Hanlon, Carswell & Rose, 2007). Ο μόνος ασφαλής τρόπος να αποτραπεί η οριστική κηδεμονία του παιδιού από ανάδοχη οικογένεια είναι να αναλάβει την ανατροφή του, κάποιο πρόσωπο του οικογενειακού περιβάλλοντος. Το πρόγραμμα δίνει προτεραιότητα στους συγγενείς, οι οποίοι βέβαια είναι ανάγκη να πληρούν τα ίδια κριτήρια με μια ανάδοχη οικογένεια, ως προς την ικανοποιητική

φροντίδα του παιδιού, προκειμένου να εγκριθεί η παραχώρηση της κηδεμονίας. Η πιστοποίηση απαιτεί νομικό έλεγχο και προσεκτική αξιολόγηση των συνθηκών διαβίωσης. Γι' αυτό το λόγο, παρατηρείται συχνά πως, οικογένειες με οικονομικά προβλήματα και χαμηλό επίπεδο διαβίωσης που ανήκουν συνήθως σε μειονοτικές ομάδες, όπως αυτές των μεταναστών, αποφεύγουν να απευθυνθούν σε τέτοιου είδους προγράμματα αφού δεν πληρούν τα απαραίτητα κριτήρια.

Από την άλλη πλευρά, όμως οι κανονισμοί του ASFA γεννούν κάποιους προβληματισμούς όσον αφορά στα γονικά δικαιώματα. Ευρήματα από έρευνα του Child Welfare League of America (Lee, Genty & Laver, 2005) που διεξάχθηκε μεταξύ 1997 και 2002, μαρτυρούν πως μετά την ψήφιση του ASFA, αυξήθηκε ο ρυθμός αφαίρεσης των γονεϊκών δικαιωμάτων στους έγκλειστους γονείς. Πιο αναλυτικά, άρση γονεϊκών δικαιωμάτων επιβλήθηκε σε ποσοστό 91,4 % στις περιπτώσεις πατρικού εγκλεισμού, 92,9 % σε περιπτώσεις μητρικού εγκλεισμού, 100% σε περιπτώσεις όπου και οι δύο γονείς βρίσκονταν υπό κράτηση και τέλος 81,5 % σε περιπτώσεις όπου οι γονείς ήταν χρόνιοι χρήστες ναρκωτικών ουσιών. Εξετάζοντας λοιπόν τα παραπάνω ερευνητικά δεδομένα, καθίσταται σαφές, ότι οι κανονισμοί του συγκεκριμένου προγράμματος θα πρέπει να τροποποιηθούν λαμβάνοντας υπόψιν την σημαντικότητα της διατήρησης της σχέσης γονέα - παιδιού (Smith et al., 2004; Young & Smith, 2000).

GIRL SCOUTS BEYOND BARS (GSBB) PROGRAM

Το GSBB είναι ένα πρόγραμμα που προωθεί την συχνότητα των επισκεπτηρίων. Οι μητέρες που συμμετέχουν στο πρόγραμμα αυτό, οργανώνουν συναντήσεις μεταξύ τους, με σκοπό να προετοιμαστούν ψυχολογικά αλλά και να σχεδιάσουν τις δραστηριότητες που θα πραγματοποιήσουν όταν τις επισκεφθούν τα παιδιά τους. Παρόμοιες συναντήσεις οργανώνουν και τα παιδιά στην κοινότητα όπου κατοικούν, συζητούν με συνομηλίκους που αντιμετωπίζουν την ίδια κατάσταση και με αυτό τον τρόπο προσφέρεται ένα είδος αλληλοϋποστήριξης (Hoffmann et al., 2010).

Κατά τους Block και Potthast (1998), τα παιδιά που συμμετείχαν στο πρόγραμμα σημείωσαν σημαντική βελτίωση στη σχέση και την επικοινωνία τους με τη μητέρα. Παρατηρήθηκε επίσης, μείωση των ,σχετιζόμενων με την φυλάκιση, συμπεριφορικών προβλημάτων, καθώς και ελαχιστοποίηση των αισθημάτων λύπης, θυμού και ανησυχίας για την απώλεια της μητέρας. Όσον αφορά τους γονείς που συμμετείχαν στο πρόγραμμα, παρατηρήθηκαν επίσης θετικά αποτελέσματα. Αυξήθηκαν τα επίπεδα κατανόησης και δεκτικότητας προς τα παιδιά τους και μειώθηκε το έντονο άγχος σχετικά με την αποτελεσματικότητά τους ως γονείς (Landreth & Lobaugh, 1998; Snyder-Joy & Carlo,1998). Τέλος, και από τις δύο πλευρές φάνηκε να μειώνεται σημαντικά, το άγχος του αποχωρισμού (Snyder et al., 2001).

Πέρα από τις θετικές επιπτώσεις που επιφέρουν οι δράσεις του συγκεκριμένου προγράμματος, συγκριτικά με άλλες υπηρεσίες, ωστόσο φαίνεται να υστερούν ως προς τις προσφερόμενες παροχές στις έγκλειστες μητέρες και τα παιδιά τους. Παρόμοια προγράμματα που προωθούν την -πρόσωπο με πρόσωπο- επαφή , προβλέπουν βραδυνές επισκέψεις που επιτρέπουν στο παιδί να κοιμηθεί μαζί με την μητέρα. Ένα τέτοιου είδους πρόγραμμα είναι το Minnesota Program, το οποίο επιτρέπει στα παιδιά κάτω των 11 ετών να μένουν το βράδυ με την μητέρα τους βοηθώντας έτσι στην ανάπτυξη μιας πιο υγιούς σχέσης (Martin, 1997).

PRISON MATCH PROGRAM

Το P.M. είναι ένα πρόγραμμα που εκτός από την οργάνωση επισκεπτηρίων, προβλέπει εκπαιδευτικά μαθήματα και σεμινάρια καθοδήγησης προς τους γονείς ,καθώς και κοινοτικές υπηρεσίες προστασίας και υποστήριξης για τα παιδιά των έγκλειστων γονέων (Weilerstein,1995). Το πρόγραμμα αυτό ξεκίνησε τη δράση του το 1978 σε συνεργασία με το εθνικό συμβούλιο εγκληματικότητας και παραβατικότητας (National Council on Crime and Delinquency). Λειτουργήσε ως μη κερδοσκοπικός οργανισμός το 1983 και έκτοτε δραστηριοποιείται σε 11 πολιτείες (Bruns, 2006).

Ο εν λόγω οργανισμός προγραμματίζει επισκεπτήρια για τους έγκλειστους γονείς και τα παιδιά τους, σε έναν ειδικά διαμορφωμένο χώρο για παιδιά, με παιδικά

έπιπλα και παιχνίδια (Child Center). Τα επισκεπτήρια πραγματοποιούνται κάθε Κυριακή υπό την επίβλεψη ειδικών που έχουν επαγγελματική εμπειρία και τις αντίστοιχες γνώσεις σε ότι αφορά την παιδική ηλικία. Σε κάθε συνάντηση επιτρέπεται να συμμετάσχουν 15 παιδιά κάθε ηλικίας. Κατά την λήξη του επισκεπτηρίου, μοιράζονται φωτογραφίες στους γονείς και τα παιδιά τους ως ενθύμιο, οι οποίες έχουν ληφθεί κατά την διάρκεια της ημέρας. Για την βελτίωση της συγκεκριμένης δράσης, οι γονείς παροτρύνονται να μοιραστούν τις σκέψεις ή τους πιθανούς προβληματισμούς τους για την εμπειρία αυτή, με τους υπεύθυνους του προγράμματος (Bruns, 2006).

MINNESOTA CORRECTIONAL FACILITY

Στις φυλακές της Μινεσότα εντοπίζονται επίσης προγράμματα για την άσκηση της γονεϊκότητας μέσα από τη φυλακή. Τα προγράμματα αυτά προσφέρουν την ευκαιρία στους γονείς να έρχονται σε άμεση με επαφή με τα παιδιά τους, μέσω των επισκεπτηρίων, ακόμα και τις βραδυνές ώρες. Οι μητέρες κρατούμενες έχουν την δυνατότητα να περάσουν λίγες μέρες με το παιδί τους, όταν αυτό είναι κάτω των 11 ετών, και συγκεκριμένα από το απόγευμα της Παρασκευής μέχρι την Κυριακή.

Το σωφρονιστικό κατάστημα της Μινεσότα, επιτρέπει μέχρι και 8 παιδιά να φιλοξενηθούν κάθε σαββατοκύριακο στις εγκαταστάσεις του. Οι γονείς μπορούν να οργανώσουν κάποια δημιουργική απασχόληση για να υποδεχτούν τα παιδιά τους και να περάσουν μαζί τους ευχάριστες στιγμές. Οι βραδυνές αυτές επισκέψεις όχι μόνο εξομαλύνουν την σχέση του παιδιού με τους γονείς αλλά διευκολύνουν και οικονομικά την οικογένεια, καθώς τα έξοδα της μεταφοράς είναι συχνά δυσβάσταχτο φορτίο, λόγω των μεγάλων αποστάσεων που μεσολαβούν από τη κατοικία του παιδιού μέχρι τη κατάσταση όπου κρατείται ο γονέας (Bruns, 2006).

INSIDE MUNSIE PARENTS AND CHILDREN TOGETHER (IMPACT) PROGRAM

Το πρόγραμμα αυτό λαμβάνει χώρα στην Πενσιλβανία. Προσφέρει μαθήματα που αφορούν την γονεϊκότητα μέσα στις φυλακές του Μανσου. Στο πρόγραμμα συμμετέχουν περίπου 1000 γυναίκες (Couturier,1995).

PARENTING FROM A DISTANCE PROGRAM

Πραγματοποιείται στις φυλακές του Bedford Hills στη Νέα Υόρκη. Στο πρόγραμμα αυτό, 10 γυναίκες την φορά συναντιούνται 5 φορές την εβδομάδα για δύομιση ώρες. Η διάρκεια του προγράμματος για την κάθε ομάδα είναι τρεις μήνες. Για τις συναντήσεις αυτές υπάρχουν ειδικά διαμορφωμένοι χώροι που να αποπνέουν ασφάλεια. Έντονη προσοχή δίνεται στο να κατανοήσουν οι συμμετέχοντες τον ρόλο της μητέρας και να χτίσουν μια γερή βάση στη σχέση τους με τα παιδιά τους (Boudin,1998).

NEW DIRECTIONS PROGRAM

Το πρόγραμμα αυτό λαμβάνει χώρα στις φυλακές της Οκλαχόμα. Κατα κύριο λόγο αφορά έγκλειστες μητέρες που είναι εξαρτημένες από τα ναρκωτικά. Ο αριθμός των γυναικών που το παρακολουθούν ανέρχεται στις 650, οι οποίες συμμετέχουν σε μαθήματα διάρκειας 5 μηνών. Μετά το πέρας των μαθημάτων αυτών λαμβάνουν μέρος σε 'ημέρες- παιχνιδιού' με τα παιδιά τους, ώστε να αναπτύξουν μια λειτουργική σχέση. Η μεταφορά των παιδιών στις φυλακές γίνεται από τοπικούς εθελοντές (Sharp & Marcus-Mendoza,2001).

4.3 Η ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥΣ

Μελετώντας τα παραπάνω προγράμματα είναι λοιπόν φανερό πως λειτουργούν με σκοπό να ελέγξουν και να μετριάσουν τις βλαβερές επιπτώσεις του

γονεϊκού εγκλεισμού, υφαίνοντας μια υποστηρικτική και λειτουργική σχέση μεταξύ γονέων και παιδιών, ενώ ταυτόχρονα ελαχιστοποιούν και τις πιθανότητες υποτροπής (Casey-Acevedo & Bakken,2002). Τα τελευταία 15 χρόνια, τα προγράμματα γονεϊκότητας για τους έγκλειστους γονείς έχουν λάβει μεγάλη προσοχή από το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης καθώς φέρουν αρκετά πλεονεκτήματα.

Η αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων αυτών φαίνεται να είναι σαφώς θετική. Έγκλειστοι γονείς που συμμετείχαν στα προγράμματα αυτά ανέφεραν επιθυμητές αλλαγές. Μεταξύ αυτών, παρατηρήθηκε, οχύρωση της οικογενειακής συνοχής, επανασύνδεση μεταξύ γονέα- παιδιού (Hairston & Locket,1987), ενδυνάμωση της κατανόηση των γονιών προς τα παιδιά τους (Landreth & Lobaugh,1998; Sandifer,2008) , ενίσχυση των γνώσεων που αφορούν στα γονεϊκά θέματα (Wilezck & Markstrom,1999), προώθηση της φυσιολογικής ανάπτυξη του παιδιού (Dinkmeyer & McKay,1982), ανάπτυξη στρατηγικών διαχείρισης της συμπεριφοράς (Dinkmeyer & McKay,1982), και τέλος η εφαρμογή της απαιτούμενης πειθαρχίας (Sandifer,2008; Thompson & Harm,2000). Επιπλέον, οι συμμετέχοντες παρουσίασαν χαμηλότερα ποσοστά υποτροπής σε σύγκριση με γονείς που δεν έλαβαν μέρος σε κάποιο αντίστοιχο πρόγραμμα (Dinkmeyer & McKay,1982). Αξιοσημείωτο είναι πως και τα παιδιά επωφελήθηκαν από την προσαρμογή των προγραμμάτων αυτών. Πιο συγκεκριμένα, τα παιδιά που συμμετείχαν βελτίωσαν την σχέση και την επικοινωνία με την μητέρα τους, κατάφεραν να διαχειριστούν εν μέρει το γεγονός της φυλάκισης, ενώ τα αισθήματα λύπης και θυμού, μειώθηκαν σε σημαντικό βαθμό (Block & Potthast,1998). Παρατηρήθηκε επίσης, άνοδος της σχολικής επίδοσης των παιδιών αυτών, καθώς και εξάλειψη των συμπεριφορικών προβλημάτων που είχαν αναπτύξει εντός του σχολικού περιβάλλοντος (Block & Potthast,1998; Landreth & Lobaugh,1998; Snyder-Joy & Carlo,1998).

Ανεξάρτητα όμως από την αποδοτικότητα των προγραμμάτων, διαπιστώνουμε ότι τα εν λόγω προνόμια και οφέλη που σχεδόν όλες οι φυλακές παρέχουν στους γονείς, απευθύνονται ως επί το πλείστον στις γυναίκες παραβάτες του νόμου. Αυτό συμβαίνει πιθανών γιατί στην πλειοψηφία τους, οι γυναίκες είναι εκείνες που φροντίζουν κατεξοχήν για την ανατροφή του παιδιού και πριν τη στιγμή της σύλληψής τους, συγκριτικά με τους άντρες γονείς (Glaze & Maruschak, 2008) ή λόγω των καθιερωμένων πολιτισμικών πεποιθήσεων που καθιστούν την έννοια της

πατρότητας λιγότερο σημαντική (Hairston,2001). Ως απόρροια, οι γυναίκες έχουν περισσότερες πιθανότητες να έρχονται σε επαφή με το παιδί σε εβδομαδιαία βάση συνήθως μέσω τηλεφωνικής επικοινωνίας ή ηλεκτρονικής αλληλογραφείας (Glaze & Maruschak, 2008).

Αν και τα αποτελέσματα της παρέμβασης αυτής εκ μέρους των σωφρονιστικών ιδρυμάτων, αποδεικνύονται ευνοϊκά για τους γονείς που βρίσκονται εντός αυτών, ωστόσο βρίσκονται ακόμα σε πρωταρχικό στάδιο. Υπάρχουν, για παράδειγμα, προγράμματα που παρεμβαίνουν και εργάζονται μόνο με τον έγκλειστο γονέα, άλλα που εμπλέκουν και τους δύο γονείς και ορισμένα που λειτουργούν σε συνεργασία με όλα τα μέλη της οικογένειας. Στα εν λόγω προγράμματα, κρίνεται χρήσιμη και αναγκαία η συμμετοχή της οικογένειας, ως ενιαία οντότητα, καθώς και η ενεργή και άμεση εμπλοκή των παιδιών στο σύνολο της διαδικασίας. (Block & Potthast,1998; Landreth & Lobaugh,1998; Snyder et al.,2001; Snyder-Joy & Carlo,1998). Εντοπίζονται λοιπόν, αρκετά σημεία που είναι ανάγκη να επανεξεταστούν διεξοδικά, προκειμένου να εξαχθούν περισσότερο ανθρωπιστικές και μακροπρόθεσμα ωφέλιμες πρακτικές αντιμετώπισης.

Σύμφωνα με το Εθνικό Συμβούλιο Εγκληματικότητας και Παραβατικότητας (National Council on Crime and Delinquency NCCD) υπάρχουν κάποιες προϋποθέσεις που θα πρέπει να πληρούνται για την επιτυχή ανάπτυξη των προγραμμάτων και την υλοποίηση παρεμβάσεων με στόχο τα παιδιά των κρατούμενων γονέων αλλά και τους ίδιους (Bush-Baskette & Patino 2004). Απαραίτητα συστατικά λοιπόν είναι :

- 1.Η αξιολόγηση των αναγκών του πληθυσμού και της κοινότητας.
- 2.Κατα τη διάρκεια των προγραμμάτων θα πρέπει να υπάρχει επικοινωνία μεταξύ σωφρονιστικών ιδρυμάτων, σχολείων και άλλων φορέων της κοινότητας. Δηλαδή, απαραίτητη είναι η συνεργασία φορέων και οργανισμών καθώς και η εμπλοκή εθελοντών που θα βοηθήσουν σε διάφορες εργασίες όπως αυτή της μεταφοράς των παιδιών στα σωφρονιστικά καταστήματα όπου βρίσκονται οι γονείς τους.
- 3.Ο σχεδιασμός του προγράμματος, η πρόσληψη των συμμετεχόντων καθώς και οι στόχοι θα πρέπει να είναι πλήρως αποσαφηνισμένοι.
- 4.Το προσωπικό θα πρέπει να είναι πλήρως καταρτισμένο σε θέματα γονεικότητας μέσα από τη φυλακή και ειδικευμένο να εργάζεται με παιδιά.
- 5.Τα προγράμματα θα πρέπει να έχουν πηγές χρηματοδότησης ώστε να μπορούν να διατηρηθούν οικονομικά (Strickland & Collins, 2007).

Εκτός όμως από τα στοιχεία που αναφέρονται από το Εθνικό Συμβούλιο υπάρχουν πολλά στοιχεία που απαιτούνται ακόμα για την επιτυχή εφαρμογή των γονικών προγραμμάτων μέσα από τη φυλακή. Οι Loper & Tuerk (2006) προσδιορίζουν τις προκλήσεις και τους στόχους των προγραμμάτων γονικής μέριμνας:

1.Σημαντική είναι η προώθηση της επαφής μεταξύ παιδιών και γονέων στη φυλακή. Αυτό θα βοηθήσει τους γονείς να διδαχθούν τις γονικές δεξιότητες υπό εποπτεία. Αν και το πρόγραμμα δεν θα πρέπει να εστιάζει μόνο στον παράγοντα της επαφής ωστόσο είναι απαραίτητη συνιστώσα. Τρόποι για την προώθηση της επαφής είναι η ενθάρρυνση των γονέων να επικοινωνήσουν με τους φροντιστές των παιδιών τους , να τα καλέσουν στη φυλακή, να τους γράψουν και να αυξήσουν την συχνότητα των επισκεπτηρίων.

2.Πρέπει να λαμβάνεται υπόψη το εκπαιδευτικό επίπεδο των γονέων τροφίμων καθώς είναι δυνατόν να επηρεάσει την ικανότητα τους να κατανοήσουν το περιεχόμενο της εκπαίδευσης. Πολλοί κρατούμενοι έχουν χαμηλό επίπεδο γνώσεων και ανάλογη είναι και η ανατροφή των παιδιών τους γι αυτό θα ήταν χρήσιμο να χρησιμοποιείται απλή γλώσσα, πολλά γραφικά και παιχνίδια ρόλων.

3.Η διάρκεια ποινής είναι επίσης απαραίτητο να λαμβάνεται υπόψη . Οι κρατούμενοι με μακροχρόνιες ποινές χρειάζονται περισσότερη στήριξη για της διατήρηση της σύνδεσης με τα παιδιά τους ενώ κρατούμενοι με βραχυπρόθεσμες ποινές έχουν περισσότερο ανάγκη να εκπαιδευτούν σε δεξιότητες όπως αυτή της διατήρησης ενεργού γονεϊκού ρόλου ώστε να διευκολυνθούν στην επανασύνδεση μετά την αποφυλάκιση.

4.Διευθέτηση των θεσμικών εμποδίων. Πολλές φορές το πλαίσιο της φυλακής παρουσιάζει πολλές προκλήσεις και εμπόδια στην διεκπεραίωση των προγραμμάτων. Ένα καθημερινό παράδειγμα είναι οι ανακοινώσεις από το μεγάφωνο που εμποδίζουν τα εκπαιδευτικά σεμινάρια που πραγματοποιούνται εκείνη τη στιγμή. Για το λόγο αυτό, οι εκπαιδευτές θα πρέπει να συνεργάζονται με τους σωφρονιστικούς υπαλλήλους για την αντιμετώπιση των εμποδίων.

5.Είναι απαραίτητο να υπάρχει επικοινωνία με τους φροντιστές των παιδιών. Οι φροντιστές διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην προώθηση της σχέσης μεταξύ των κρατούμενων γονέων και των παιδιών τους καθώς ελέγχουν το πόσο συχνά τα παιδιά θα επισκέπτονται τον γονέα, την συχνότητα των τηλεφωνημάτων που θα δεχτούν ή

και τα γράμματα. Ως εκ τούτου πρέπει να υπάρχει καλή σχέση μεταξύ του φυσικού γονέα και του νέου φροντιστή.

6. Η μετάδοση των γονεϊκών δεξιοτήτων θα πρέπει να γίνεται υπό τη μορφή διδασκαλίας μέσω της εκμάθησης δηλαδή τεχνικών για τη διαχείριση της συμπεριφοράς του παιδιού , για την αλλαγή σύνθεσης της οικογένειας, εκμάθηση τεχνικών για την διαχείριση βασικών αναγκών όπως η σήτιση ή οικονομικά ζητήματα, γνωσιακές δεξιότητες και δεξιότητες συλλογισμού (Harrison, 1999).

7. Τα προγράμματα θα πρέπει να ρυθμίζονται και να προσαρμόζονται με σκοπό την κάλυψη των διαφορετικών αναγκών των τροφίμων ανάλογα με το φύλο, την ηλικία, τις συνθήκες, αίτια φυλάκισης και το ιστορικό.

8. Τέλος απαραίτητη είναι η παρακολούθηση των προγραμμάτων μέσω των ενδεδειγμένων μέσων τα οποία πρέπει να μετρούν κάθε την πορεία του προγράμματος και τους στόχους (Strickland & Collins, 2007).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Η ΚΗΛΕΜΟΝΙΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΕΤΑ ΤΟ ΜΗΤΡΙΚΟ ΕΓΚΛΕΙΣΜΟ

5.1 Η ΝΟΜΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

Μετά την φυλάκιση της μητέρας, έρχεται στο προσκήνιο το φλέγον ζήτημα της φροντίδας του παιδιού, καθώς κρίνεται επιτακτική η ανάγκη να διαφυλαχτεί η υγιής ανάπτυξη, η ασφάλεια καθώς και η εκπαίδευσή του. Οι αποφάσεις για την ανατροφή του παιδιού λαμβάνουν χώρα στα δικαστήρια τα οποία υπόκεινται σε 2 ισχύοντες νόμους και τη διακριτική ευχέρεια των λειτουργών και των δικαστών. Έπειτα από τον εγκλεισμό του γονέα λοιπόν, το παιδί εισέρχεται στο δημόσιο σύστημα πρόνοιας το οποίο καλείται να χειριστεί με διακριτικότητα τα νομικά ζητήματα, λαμβάνοντας υπόψη τον επακόλουθο αντίκτυπο στο παιδί (Johansen, 2005).

Στις περιπτώσεις που το παιδί δεν μπορεί να αναλάβει ο πατέρας ή κάποιο συγγενικό πρόσωπο, την υπόθεση αναλαμβάνει η πρόνοια. Το δικαστήριο ορίζει ένα πρόσωπο ως υπεύθυνο (caseworker) της υπόθεσης του παιδιού, ο οποίος αναλαμβάνει να ενημερώσει τον γονέα που βρίσκεται υπό κράτηση για την διαδικασία, το πλάνο που θα ακολουθήσουν και τις προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται από τη νέα οικογένεια. Η πολιτική προστασίας του παιδιού απαιτεί την εύλογη προσπάθεια από την πλευρά του κρατούμενου γονέα να διατηρήσει το δικαίωμα της επανένωσής του με το παιδί μετά την αποφυλάκιση, καθώς όλες οι ενέργειες δίνουν έμφαση στο συμφέρον του παιδιού, που είναι να παραμείνει με το φυσικό γονέα (Reed & Karpilow,2002).

Οι νομικές υπηρεσίες στηρίζονται στους ανθρώπους αυτούς που χειρίζονται την υπόθεση, οι οποίοι πρέπει να είναι πλήρως καταρτισμένοι. Στα ίδια πρόσωπα εναποθέτουν τις ελπίδες τους και οι κρατούμενες μητέρες καθώς είναι ο μόνος ασφαλής τρόπος να διατηρήσουν μια επαφή με το σύστημα πρόνοιας (Halperin & Harris,2004). Είναι στην διακριτική ευχέρεια των ανθρώπων αυτών να καθορίσουν την πορεία της υπόθεσης προς την εξασφάλιση μακροπρόθεσμου οφέλους για το παιδί.

Δυσάρεστο είναι το γεγονός ότι πολλές φορές οι διαχειριστές των εκάστοτε υποθέσεων συμμερίζονται την άποψη περί ανικανότητας ενός γονέα όταν αυτός βρίσκεται υπό κράτηση (Kauffman, 2001). Όμως, ακόμα και στην περίπτωση όπου υποστηρίζεται η προσπάθεια του κάθε έγκλειστου γονέα, να κερδίσει την επιμέλεια του παιδιού του και να εργαστεί ώστε να βελτιώσει τις γονικές του δεξιότητες μετά την αποφυλάκιση, εμφανίζεται πλήθος άλλων εμποδίων που δυσχεραίνουν το έργο των διαχειριστών της υπόθεσης. Λόγω έλλειψης γυναικείων φυλακών, συνήθως οι γυναίκες τρόφιμοι τοποθετούνται σε καταστήματα κράτησης μακριά από τη χώρα καταγωγής τους, οπότε η απόσταση καθιστά την επικοινωνία και τα σχέδια για επανένωση δυσοίωνα ζητήματα. Ο αναλαφαβητισμός των γυναικών αυτών, φαινόμενο που συναντάται συχνά, παρακωλύει την ικανότητα επικοινωνίας τους με τους διαχειριστές, καθώς είναι σχεδόν ακατόρθωτο να κατανοήσουν πλήρως τα δικαιώματα και τις ευθύνες τους. Πολλές μητέρες λοιπόν στηρίζονται στους σωφρονιστικούς υπαλλήλους ως πηγή πληροφόρησης (Beckeman,1998).

5.2. ΟΙ ΣΥΓΓΕΝΕΙΣ ΩΣ ΦΡΟΝΤΙΣΤΕΣ

Την ανατροφή των παιδιών μετά τον εγκλεισμό της μητέρας, συνήθως αναλαμβάνει η γιαγιά και ο παππούς. Σύμφωνα με τα στοιχεία του Child Welfare League of America, το 2005 ο αριθμός των παιδιών αυτών άγγιξε το ποσοστό του 55%. Τα παιδιά που έχουν την δυνατότητα να μεγαλώσουν με την γιαγιά ή τον παππού βρίσκονται σε πλεονεκτική θέση σε σύγκριση με περιπτώσεις παιδιών που αλλάζουν φροντιστές αρκετές φορές μετά τη σύλληψη του γονέα. Η σταθερή και υψηλής ποιότητας φροντίδα προάγει την ανθεκτικότητα όσον αφορά την ψυχική υγεία των παιδιών (Poehlmann,2005b), με αποτέλεσμα να βιώνουν λιγότερο έντονα τον αποχωρισμό τους από την μητέρα. Ιδιαίτερα τα παιδιά μικρής ηλικίας επωφελούνται πολύ καθώς δημιουργούν σταδιακά έναν ασφαλή δεσμό με συγγενικά πρόσωπα που θα υπάρχουν σταθερά στη ζωή τους. Η ανάπτυξη του δεσμού αυτού είναι απαραίτητη και για την φυσιολογική ενηλικίωση του παιδιού σε σύγκριση με την χαοτική και ασταθή κατάσταση που βιώνουν αλλάζοντας οικογενειακό περιβάλλον ανα τακτά χρονικά διαστήματα. Επιπρόσθετα, τα παιδιά που συμβιώνουν

με τους παππούδες τους, έχουν περισσότερες πιθανότητες να επανενωθούν με την φυσική τους μητέρα μετά την αποφυλάκιση της (Maier,2006).

Ενώ η ανατροφή από τους παππούδες πλεονεκτεί σε σχέση με την φροντίδα που θα παρείχαν διαφορετικού είδους φροντιστές, όπως η πρόνοια ή κάποιο ίδρυμα, ωστόσο εντοπίζονται και ορισμένες αρνητικές πτυχές που παρουσιάζουν αντίκτυπο στην ορθή ανάπτυξη των παιδιών. Σύμφωνα με στοιχεία μελετών του Gibson (2002), οι παππούδες συνήθως χαρακτηρίζονται από χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, και δεν έχουν προετοιμαστεί όπως είναι αναμενόμενο, για την υιοθέτηση μίας τέτοιας ευθύνης. Η ανάληψη της κηδεμονίας συνεπάγεται αυτόματα την εγκαθίδρυση ενός νέου ρόλου για εκείνους, καθώς καλούνται να αναλάβουν χρέη γονιού για τα εγγόνια τους, γεγονός που απαιτεί ιδιαίτερο κόπο, παρόλο που έχουν υπάρξει γονείς στο παρελθόν (National Commission on Family Care, 1991). Έτσι παρόλο που συνήθως οι παππούδες είναι απρόθυμοι να αναλάβουν την ανατροφή των παιδιών, λόγω των πενιχρών συνθηκών διαβίωσης, οι περισσότεροι παρακινούνται κυρίως από ηθικούς παράγοντες αλλά και για να αποφευχθεί η τοποθέτηση των παιδιών σε ιδρύματα ή ανάδοχες οικογένειες.

Κατά κανόνα, οι παππούδες που αναλαμβάνουν τη φροντίδα των παιδιών είναι απρόθυμοι να καλύψουν και τη νομική επιτήρηση ή την κηδεμονία αυτών, καθώς κάτι τέτοιο αυτόματα συνεπάγεται την ακαταλληλότητα των γονιών και κατά συνέπεια διαταράσσει τυπικά την συνοχή της οικογένειας. Συνεπώς, η πλειοψηφία αναλαμβάνει το ρόλο του φροντιστή ανεπίσημα. Ένα ακόμα ζήτημα που προκύπτει είναι η οικονομική κατάσταση των παππούδων η οποία επιβαρύνεται σημαντικά μετά την άτυπη αυτή υιοθεσία. Επιπλέον, κάποιοι απ αυτούς αναγκάζονται να εγκαταλείψουν τον εργασιακό τους χώρο, να μειώσουν το ωράριο τους ή και να εξαντλήσουν τα οικονομικά τους αποθέματα προκειμένου να ανταπεξέλθουν στο νέο τους γονεϊκό ρόλο (Hanlon, Carswel & Rose,2006). Η κατάσταση της υγείας τους επίσης δυσχεραίνει το έργο τους. Οι παππούδες που αναλαμβάνουν την φροντίδα των παιδιών αυτών είναι πιθανόν να εμφανίσουν υψηλά επίπεδα κατάθλιψης ή χρόνια προβλήματα υγείας. Η ηλικία των ανθρώπων αυτών σε συνδυασμό με τις απαιτήσεις που έχει η ανατροφή ενός παιδιού καθώς και οι περιορισμοί που τίθενται ενισχύουν τα προβλήματα είτε ψυχικής είτε σωματικής υγείας. Δυσκολίες αντιμετωπίζουν και στο να χειριστούν τα προβλήματα συμπεριφοράς του παιδιού όπως και την συναισθηματική του κατάσταση (Clopton & East,2008). Τα ζητήματα υγείας σε

συνδυασμό με την αμέλεια για αναζήτηση βοήθειας ή στήριξης έχει ως αποτέλεσμα την εμφάνιση επιπρόσθετων προβλημάτων υγείας, λόγω του άγχους που προκύπτει εν ελλείψει του αναγκαίου χρόνου, της ενέργειας και των οικονομικών πόρων που απαιτούνται.

Η κοινωνική απομόνωση είναι μια επιπρόσθετη δυσκολία που αντιμετωπίζουν συνήθως οι παππούδες- φροντιστές. Συνήθως, λόγω του στιγματισμού η οικογένεια σταδιακά απομακρύνεται από τον φιλικό και οικογενειακό κύκλο (Gabel,1992). Οι δομές της τοπικής κοινότητας επίσης παραμένουν άπραγες, καθώς θεωρούν δύσκολο έργο την οικονομική και κοινωνική στήριξη τέτοιων οικογενειών. Συχνό φαινόμενο αποτελούν τα αισθήματα ντροπής και ενοχής στους ανθρώπους αυτούς, σχετικά με την αποτελεσματικότητα τους ως παρένθετοι γονείς, που πηγάζουν κυρίως από την ανικανότητα των ίδιων τους των παιδιών να λειτουργήσουν ως γονείς (Hanlon, Carswel & Rose,2006).

Για την αντιμετώπιση των δυσκολιών αυτών, υπάρχει ανάγκη εξωτερικής υποστήριξης σε οικογένειες τέτοιου τύπου, καθώς αρκετές είναι εκείνες που αδυνατούν να εξασφαλίσουν ακόμη και την προσωπική τους φροντίδα, πόσο μάλλον να αναλάβουν την τεράστια ευθύνη της ανατροφής μιας δεύτερης γενιάς παιδιών. Οι αρμόδιες δομές παροχής υπηρεσιών είναι απαραίτητο να λαμβάνουν υπόψη τους το επιπρόσθετο στρες των οικογενειών που αναλαμβάνουν την παρένθετη ανατροφή, ιδίως όταν αντιμετωπίζουν οικονομικές δυσχέρειες , όπου η φροντίδα των παιδιών μπορεί να καταστεί προβληματική για τα ίδια τα παιδιά, καθώς και δυσβάσταχτο φορτίο για τους φροντιστές (Hanlon et al., 2007).

5.3 ΠΡΟΝΟΙΑ- ΑΝΑΔΟΧΕΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ

Όπως προαναφέρθηκε, ύστερα από τη φυλάκιση της μητέρας, η φροντίδα του παιδιού παραμένει ως επί το πλείστον στο οικογενειακό πλαίσιο. Εντούτοις εντοπίζονται και περιπτώσεις, όπου δεν υπάρχει η ευχέρεια αυτή από την πλευρά του στενού οικογενειακού περιβάλλοντος, λόγω οικονομικών προβλημάτων, προβλημάτων υγείας και πολλών άλλων απρόβλεπτων παραγόντων. Σε αυτές τις περιπτώσεις την ευθύνη αναλαμβάνει η πρόνοια, με τη μεσολάβηση της οποίας, το

παιδί τοποθετείται σε κάποια ανάδοχη οικογένεια. Το 7-12 % του πληθυσμού των κρατούμενων μητέρων έχει παιδιά που μεγαλώνουν σε ανάδοχη οικογένεια (Beckerman,1989 & Seymour,1998).

Ο αποχωρισμός μητέρας-παιδιού λαμβάνει διαφορετική διάσταση υπό τον φόβο μιας ενδεχόμενης ανάληψης της κηδεμονίας από ανάδοχη οικογένεια. Σε μεγάλο ποσοστό οι γυναίκες κρατούμενες βιώνουν την “απειλή” του ανάδοχου γονέα ως τραυματική εμπειρία για ποικίλους λόγους. Μία από τις κυριότερες αιτίες είναι η αβεβαιότητα για το μέλλον του παιδιού, που συνεπάγεται η απομάκρυνσή του από το άμεσο οικογενειακό περιβάλλον. Οι μητέρες συνήθως δεν είναι σε θέση να γνωρίζουν λεπτομέρειες για την νέα κατοικία του παιδιού τους και για τους ανάδοχους γονείς που έχουν αναλάβει πλέον την ανατροφή τους, και κατά συνέπεια δυσχεραίνεται η διατήρηση μιας στοιχειώδους επαφής και τακτικής επικοινωνία μαζί τους. Ο φόβος για το αν θα διατηρήσουν την νόμιμη επιμέλεια του παιδιού μεγεθύνεται, ενώ οι πιθανότητες για επανένωση μετά την αποφυλάκισή της, μειώνονται. Η μελαγχολία και το άγχος που βιώνει μια έγκλειστη μητέρα σχετικά με την πορεία του παιδιού της, παρακωλύουν επίσης την προσωπική της εξέλιξη καθώς αδυνατεί να επικεντρωθεί στην αντιμετώπιση των δικών της προβλημάτων.

Αρνητικές όμως καθίστανται οι επιπτώσεις και για το ίδιο το παιδί. Συχνά, δεν γνωρίζει το λόγο που δίνεται σε μια άλλη οικογένεια, με αποτέλεσμα να πιστεύει δικαιολογημένα, ότι η μητέρα του το εγκατέλειψε και να αισθάνεται μάλιστα υπεύθυνο για το γεγονός αυτό. Η σχολική επίδοση επίσης φαίνεται να επηρεάζεται σημαντικά σε σύγκριση με παιδιά που παραμένουν στο οικογενειακό πλαίσιο. Τα παιδιά αυτά τις περισσότερες φορές αλλάζουν σχολικό περιβάλλον και καλούνται να προσαρμοστούν με ταχυστάτους ρυθμούς στις νέες συνθήκες, με αποτέλεσμα η σχολική τους επίδοση να σημειώνει σημαντική καθοδική πορεία. Επίσης, οι οικογένειες που αναλαμβάνουν την φροντίδα τους εστιάζουν σε άλλου είδους προβλήματα, παραμελώντας έτσι την ακαδημαϊκή τους πορεία (Cunningham & Baker,2003).

Οι ψυχοφθόρες επιπτώσεις που επιφέρει η τοποθέτηση του παιδιού σε ανάδοχη οικογένεια, θα μπορούσαν να μετριαστούν μέσω της αύξησης της συχνότητας των επισκεπτηρίων. Κατά τους Maas και Engler (1959) τα παιδιά που ζούν σε ανάδοχες οικογένειες επιθυμούν να διατηρήσουν επαφή με την φυσική τους μητέρα κατά την διάρκεια της φυλάκισης της ακόμα κι αν ζούν πολλά χρόνια με την

οικογένεια αυτή και έχουν συνδεθεί συναισθηματικά μαζί της. Αποτελεί λοιπόν κοινή παραδοχή πως η φυσική μητέρα που βρίσκεται υπό κράτηση είναι ανάγκη να διατηρεί μια υποτυπώδη σχέση με τον ανάδοχο γονέα. Παρ' όλα αυτά η οικοδόμηση μιας σχέσης εμπιστοσύνης είναι δύσκολο να επιτευχθεί, καθώς σε όλες τις κρατούμενες μητέρες κυριαρχεί ο φόβος πως τα παιδιά τους θα δεθούν συναισθηματικά με τους νέους γονείς και θα κινηθούν οι διαδικασίες για μόνιμη υιοθεσία. Ωστόσο, η δημιουργία ενός ισχυρού συναισθηματικού δεσμού μεταξύ παιδιού-ανάδοχο γονέα κρίνεται απαραίτητη ώστε να δρομολογηθεί η ορθή ψυχοκοινωνική ανάπτυξη του παιδιού και να δεχτούν την στήριξη που έχουν άμεση ανάγκη (Hayward & Depanfilis, 2007). Επιπρόσθετα στις κρατούμενες μητέρες επικρατεί η πεποίθηση ότι οι ανάδοχοι οικογένειες δεν φροντίζουν τα παιδιά τους όσο θα έπρεπε. Βεβαία, ακόμα και αν γνώριζαν ότι η ανάδοχη μητέρα φροντίζει σχολαστικά για αυτά δεν θα άλλαζαν τα συναισθήματα τους. Μια μητέρα που βρίσκεται εγκλωβισμένη στα πλαίσια της φυλακής δεν μπορεί να κατανοήσει τα κίνητρα και τις προθέσεις που έχει η νέα οικογένεια για το παιδί της. Η ζήλεια και ο φόβος είναι τα συναισθήματα που κυριαρχούν, αφού δε μοιράζονται ουσιαστικές καθημερινές στιγμές από τη ζωή του παιδιού τους (Baunach, 1985).

5.4 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΑ

Η ανατροφή του παιδιού, ύστερα από τον εγκλεισμό της μητέρας, είναι ένα ζήτημα πολυδιάστατο, που απαιτεί τον συνυπολογισμό πλήθους παραμέτρων προκειμένου να διαφυλαχτεί η υγιής ανάπτυξη του παιδιού και να περιοριστούν στο ελάχιστο οι δραματικές συνέπειες που επιφέρει στην ψυχοσύνθεσή του ένα τέτοιο γεγονός. Είναι ανάγκη να υπάρξει ένα συναισθηματικά υποστηρικτικό περιβάλλον για το παιδί, ώστε να βιώσει όσο το δυνατόν λιγότερο επώδυνα τον αποχωρισμό του από τη μητέρα, αλλά και για να μπορέσει σταδιακά να αποδεχτεί το γεγονός αυτό και να επιδιώξει την διατήρηση μιας στοιχειώδους επαφής μαζί της.

Αδιαμφισβήτητα η παραμονή του παιδιού στο άμεσο οικογενειακό περιβάλλον προωθεί την ισορροπημένη εξέλιξή του, δεδομένης της ύπαρξης όλων εκείνων των προϋποθέσεων που θα καταστήσουν την διαβίωσή του ευνοϊκή.

Επιπλέον αυξάνονται οι πιθανότητες επανένωσης με μητέρα, όταν την ανατροφή αναλαμβάνει κάποιο συγγενικό πρόσωπο. Όπως περιγράφηκε στα παραπάνω στοιχεία όμως, το άμεσο συγγενικό περιβάλλον πολλές φορές δεν πληρεί τα κριτήρια για την ορθή ανατροφή του παιδιού, είτε λόγω οικονομικής ανέχειας, είτε λόγω προβλημάτων υγείας, όταν πρόκειται για τους παππούδες του παιδιού. Έμφαση θα πρέπει να δίνεται τόσο στην κάλυψη των υλικών αναγκών όσο και στην λήψη των κατάλληλων εκείνων ερεθισμάτων που θα επιτρέψουν την ανάπτυξη μιας υγιούς προσωπικότητας. Συχνά κατά την ανάληψη της κηδεμονίας από τους παππούδες, παρατηρείται πως το παιδί στερείται βασικών αναγκών, όπως η ακαδημαϊκή μόρφωση, συνήθως λόγω οικονομικών δυσκολιών, είτε λόγω αδυναμίας των παππούδων να προσαρμοστούν στον νέο τους ρόλο.

Όταν λοιπόν το παιδί αδυνατεί να παραμείνει στο οικογενειακό περιβάλλον, έχει το δικαίωμα εναλλακτικής φροντίδας, συνήθως από κάποια ανάδοχη οικογένεια. Και σε αυτήν την περίπτωση υπάρχουν οι αρνητικές και θετικές πτυχές του φαινομένου. Η απουσία ενός σταθερού περιβάλλοντος σε περιπτώσεις διαδοχικής αλλαγής οικογενειών, επιφέρει ανεπιθύλαχτα οδυνηρές συνέπειες στην ομαλή ανάπτυξη του παιδιού, ενώ καθίσταται δύσκολη και η προσαρμογή του σε διαρκώς νέες συνθήκες διαβίωσης, με αποτέλεσμα να εμφανίζει συχνά προβλήματα συμπεριφοράς. Υπάρχουν βέβαια και οι περιπτώσεις όπου οι ανάδοχοι γονείς είναι σε θέση να καλύψουν όλες τις υλικό-συναισθηματικές ανάγκες του παιδιού και παράλληλα να του προσφέρουν την σταθερότητα και την ασφάλεια που έχει στερηθεί. Υπό τέτοιες συνθήκες είναι δυνατόν να αναπτυχθεί ένας ισχυρός δεσμός μεταξύ παιδιού και ανάδοχης οικογένειας που θα οδηγήσει στην διαφύλαξη και προαγωγή της ψυχικής υγείας του παιδιού. Παράλληλα η διαβίωση μέσα σ' ένα τέτοιο υποδειγματικό πλαίσιο, δίνει την ευκαιρία στο παιδί να διαχειριστεί το γεγονός του εγκλεισμού της μητέρας του, και να επενδύσει σταδιακά στην οχύρωση μιας ισχυρής σχέσης που θα βασίζεται στην τακτική επικοινωνία και την εμπιστοσύνη. Με αυτόν τον τρόπο το παιδί διατηρεί το δεσμό με τη μητέρα σε ένα ικανοποιητικό επίπεδο, έτσι ώστε να διευκολυνθεί η επαναπροσαρμογή του σε περίπτωση επανένωσης με τη μητέρα.

Συμπερασματικά λοιπόν, διαπιστώνουμε πως κρίνεται απαραίτητο να λαμβάνεται υπόψιν, πρωτίστως το συμφέρον του παιδιού, ανεξάρτητα από το αν την ανατροφή του αναλάβει κάποιο συγγενικό πρόσωπο ή ανάδοχη οικογένεια. Ως

προτεραιότητα των αρμόδιων φορέων θα πρέπει τίθεται η προάσπιση των δικαιωμάτων του παιδιού και η διαφύλαξη της ψυχικής ισορροπίας και ανάπτυξής του, γεγονός που επιτυγχάνεται τοποθετώντας το παιδί, σε ένα υγιές και λειτουργικό πλαίσιο διαβίωσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Τα υπάρχοντα ερευνητικά δεδομένα που μας επιτρέπουν να εξάγουμε συμπεράσματα σχετικά με το προφίλ των γυναικών τροφίμων, το ευαίσθητο ζήτημα της μητρότητας υπό συνθήκες εγκλεισμού, καθώς και τους τρόπους παρέμβασης και ψυχοκοινωνικής υποστήριξης των φυλακισμένων μητέρων και των παιδιών τους, προκύπτουν ως επί το πλείστον από μελέτες που έχουν διεξαχθεί εκτός συνόρων. Ως εκ τούτου, τα στοιχεία που αφορούν την ελληνική πραγματικότητα, αποτελούν στην πλειονότητά τους, μια στάθμιση των προϋπαρχόντων ευρημάτων στον ελληνικό πληθυσμό, καθώς ελάχιστη προσοχή έχει δοθεί στο φαινόμενο της γυναικείας εγκληματικότητας, από πλευράς του ελληνικού σωφρονιστικού και ποινικού συστήματος δικαιοσύνης.

Σύμφωνα με τα ολιγάριθμα στατιστικά στοιχεία που είναι γνωστά, περίπου το 5% του πληθυσμού των ελληνικών καταστημάτων κράτησης, αποτελούν γυναίκες κρατούμενες, από τις οποίες το 77% είναι ή πρόκειται να γίνουν μητέρες. Όσον αφορά τα δημογραφικά χαρακτηριστικά, οι γυναίκες κρατούμενες είναι κατά μέσο όρο 37 ετών, μη αστικής καταγωγής, μητέρες σε ποσοστό 68 %, με χαμηλό συνήθως εκπαιδευτικό επίπεδο των ιδίων καθώς και του οικογενειακού τους περιβάλλοντος. Τα παραπάνω στοιχεία αποκαλύπτει έρευνα που πραγματοποιήθηκε το 1995 στις γυναικείες φυλακές Κορυδαλλού από το Εργαστήριο Ποινικών και Εγκληματολογικών Ερευνών του Πανεπιστημίου Αθηνών. Τα ίδια ερευνητικά δεδομένα υποδεικνύουν για την φύση των αδικημάτων, πως η πλειοψηφία των γυναικών τροφίμων οδηγούνται στην εγκληματική πράξη για συναισθηματικούς ή οικογενειακούς λόγους, λόγω κακοποίησης ή θυματοποίησής τους, καθώς και εξαιτίας της εμπλοκής τους με εξαρτησιογόνες ουσίες (χρήση ή διακίνηση). Επιπλέον, ο γάμος των περισσότερων γυναικών κρατουμένων φαίνεται να είναι προβληματικός, ενώ ένα ποσοστό της τάξης του 25 % περίπου δηλώνει πως ο σύζυγός τους έχει εκτίσει ποινή φυλάκισης ή βρίσκεται ακόμα υπό κράτηση, παράλληλα με τον δικό τους εγκλεισμό (Διεύθυνση Ψυχικής Υγείας και Κοινωνικής Πρόνοιας του Ινστιτούτου Υγείας του Παιδιού, 2012).

Είναι σαφές πως τα παραπάνω μεμονωμένα ευρήματα μπορεί να καλύπτουν εν μέρει την χαρτογράφηση του προφίλ της κρατούμενης γυναίκας στην Ελλάδα, αλλά δεν αποτελούν επαρκή πηγή πληροφόρησης, για την ανάδειξη των αυξανόμενων απαιτήσεων αυτής της ευάλωτης ομάδας του πληθυσμού των φυλακών.

Τα σωφρονιστικά καταστήματα της Ελλάδας, καλούνται σήμερα να αντιμετωπίσουν το τεράστιο ζήτημα του υπερπληθυσμού των κρατουμένων, ο οποίος παρουσιάζει δυσανάλογη σχέση με τις δυνατότητες των καταστημάτων κράτησης, τόσο σε επίπεδο υποδομών, όσο και ως προς τις προσφερόμενες παροχές. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός, ότι σύμφωνα με επίσημα στατιστικά στοιχεία, η Ελλάδα κατέχει τα πρωτεία παγκοσμίως σε ότι αφορά το ποσοστό πληρότητας των σωφρονιστικών ιδρυμάτων (Organisation for Economic Co-Operation and Development, 2005). Ο συνεχώς αυξανόμενος αριθμός των τροφίμων στην Ελλάδα, σε συνδυασμό με το πάσχον κοινωνικό-πολιτικό σύστημα που αδυνατεί να αντεπεξέλθει στις ογκώδεις ανάγκες που προκύπτουν, καθιστά το αντίστοιχο σωφρονιστικό σύστημα ανάπηρο και ελλιπές.

Είναι εύκολο να αντιληφθεί κανείς πως μπροστά στο φλέγον ζήτημα της πληρότητας των καταστημάτων κράτησης, θέματα που αφορούν στις εκάστοτε ευπαθείς ομάδες των φυλακών, όπως οι κρατούμενες μητέρες, μετατρέπονται σε δευτερευούσης σημασίας προβλήματα.

Έτσι λοιπόν, ελάχιστη προσοχή έχει δοθεί και στην ανάπτυξη προγραμμάτων παρέμβασης που αποσκοπούν στην προστασία των έγκλειστων γυναικών και των παιδιών τους από νομικής πλευράς, στην διαφύλαξη των γονεϊκών δικαιωμάτων της έγκλειστης μητέρας, στην ενίσχυση των οικογενειακών δεσμών καθώς και στην πρόληψη ψυχοκοινωνικών προβλημάτων που εμφανίζονται ως επακόλουθο της φυλάκισης, τόσο στον ίδιο τον έγκλειστο, όσο και στο παιδί. Πέρα από ορισμένες ρυθμίσεις τις οποίες έχει κατοχυρώσει ο Ελληνικός Σωφρονιστικός Κώδικας σχετικά με την ιδιαιτερότητα του φύλου και την μεταχείριση των γυναικών κρατουμένων, δεν έχει επιχειρηθεί μια σφαιρική μελέτη του φαινομένου, προκειμένου να εξαχθούν και οι αντίστοιχες πολιτικές παρεμβάσεις.

Προσφάτως, το Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού κινητοποίησε την υλοποίηση ενός ευρωπαϊκού κοινοτικού προγράμματος για έγκλειστες μητέρες, όπου συμμετείχαν κρατούμενες τριών βαλκανικών χωρών, συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας (Ελλάδα, Βουλγαρία, Ρουμανία). Πρόκειται για το διετούς διάρκειας

πρόγραμμα “Μεγαλώνοντας ένα παιδί μέσα από τα κάγκελα της φυλακής”, στα πλαίσια του ευρύτερου ευρωπαϊκού προγράμματος Δάφνη III, που αφορά στην καταπολέμηση της βίας εις βάρος παιδιών, νέων και γυναικών. Πραγματοποιήθηκε στις γυναικείες φυλακές του Ελαιώνα και του Κορυδαλλού από τον Ιούλιο του 2010, έως τον Φεβρουάριο του 2012. Στο παρόν πρόγραμμα, δήλωσαν συνολικά εθελοντική συμμετοχή 164 μητέρες. Στόχος του προγράμματος είναι κατά βάση η ψυχοκοινωνική υποστήριξη των κρατούμενων γυναικών και των παιδιών τους, η ενίσχυση των γονικών δεξιοτήτων της μητέρας, η εκτίμηση των ιδιαίτερων αναγκών τους και προσπάθεια παροχής των απαιτούμενων υπηρεσιών, καθώς και η ενδυνάμωση του δεσμού μεταξύ παιδιού-γονέα, που σαφέστατα έχει πληγεί λόγω του οδυνηρού αποχωρισμού του ενός από τον άλλο.

Το παρόν πρόγραμμα λειτουργεί οργανώνοντας ομάδες στήριξης, υπό την επίβλεψη καταρτισμένου ψυχολόγου, όπου τίθενται ζητήματα που απασχολούν τις κρατούμενες μητέρες, όπως η απώλεια της μητρικής τους ταυτότητας ή η διαχείριση των αρνητικών συναισθημάτων λόγω της απουσίας του παιδιού. Μεταξύ άλλων, υπάρχουν δράσεις του προγράμματος που εστιάζουν στην εκπαίδευση και ευαισθητοποίηση τόσο του επιστημονικού προσωπικού όσο και των σωφρονιστικών υπαλλήλων, πάνω σε ευαίσθητα θέματα που αφορούν την μητρότητα υπό συνθήκες εγκλεισμού, τους κινδύνους που ελλοχεύουν για ανάπτυξη πιθανής ψυχοπαθολογίας της μητέρας, καθώς και τρόπους χειρισμού παρόμοιων καταστάσεων (Διεύθυνση Ψυχικής Υγείας και Κοινωνικής Πρόνοιας του Ινστιτούτου Υγείας του Παιδιού, 2012).

Παρά την παραπάνω φιλότιμη προσπάθεια ανάπτυξης ενός αξιόλογου και αποτελεσματικού προγράμματος παρέμβασης, φαίνεται πως υπάρχουν ακόμη πολυάριθμες πολιτικές που χρήζουν άμεση τροποποίηση, όσον αφορά στο σωφρονιστικό σύστημα της Ελλάδας. Προκειμένου να αναπτυχθούν ωφέλιμες και αποδοτικές πρακτικές αντιμετώπισης ως προς τους ευπαθείς υποπληθυσμούς των φυλακών, καθίσταται επιτακτική η ανάγκη ριζικών και όχι μεμονωμένων μεταρρυθμίσεων. Βέβαια, είναι σαφές πως η επίτευξη του παραπάνω στόχου δε μπορεί να πραγματοποιηθεί, αν προηγουμένως δεν επιλυθεί το γενικό πρόβλημα συνωστισμού των καταστημάτων κράτησης, γεγονός που αποτελεί το μεγαλύτερο πλήγμα για το ελληνικό ποινικό σύστημα δικαιοσύνης σήμερα.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Το φαινόμενο της γυναικείας εγκληματικότητας, παραμένει ένα παραγκωνισμένο πεδίο της ακαδημαϊκής έρευνας. Λαμβάνοντας υπόψιν την κοινή παραδοχή πως η πλειοψηφία των έγκλειστων γυναικών είναι μητέρες, είναι εύκολο να αντιληφθεί κανείς, πως στο περιθώριο συνυπάρχει και το φλέγον ζήτημα της μητρότητας υπό συνθήκες εγκλεισμού. Δεδομένου του ραγδαίως αυξανόμενου αριθμού των κρατούμενων μητέρων, καθώς και των διαφοροποιημένων αναγκών αυτής της εύάλωτης ομάδας των σωφρονιστικών ιδρυμάτων, τις τελευταίες δεκαετίες αρκετές ερευνητικές μελέτες έχουν αρχίσει να επικεντρώνονται σε πολιτικές παρέμβασης και προστασίας, πέρα από τα επιδημιολογικά δεδομένα που σκιαγραφούν το προφίλ αυτού του μοναδικού πληθυσμού. Προκειμένου να εξαχθούν αποτελεσματικές πρακτικές αντιμετώπισης, είναι ανάγκη να διερευνηθεί μεταξύ των άλλων, η φύση των αδικημάτων που έχουν διαπραχθεί, καθώς και οι αιτίες γέννησης της εγκληματικότητας σε αυτές τις γυναίκες. Το πολιτισμικό, κοινωνικό και οικονομικό πλαίσιο, ερμηνεύει συνήθως και δικαιολογεί εν μέρει παρόμοιες παραβατικές συμπεριφορές.

Οι έγκλειστες γυναίκες, πέρα από τις οδυνηρές συνέπειες που επιφέρει ο ίδιος ο εγκλεισμός, με την βίαιη αποκοπή τους από το οικείο περιβάλλον και την διατάραξη των διαπροσωπικών τους σχέσεων, καλούνται να αντιμετωπίσουν ένα επιπρόσθετο φορτίο. Πρόκειται για την στεροτυπική συμπεριφορά του λοιπού πληθυσμού των σωφρονιστικών ιδρυμάτων. Εντός των καταστημάτων κράτησης, δεδομένων των πολυάριθμων προβλημάτων που προκύπτουν σε επίπεδο υποδομών, οργάνωσης και λειτουργίας, μπορεί να αντιληφθεί κανείς πως ο παράγοντας του φύλου στην γενικότερη αντιμετώπιση και κάλυψη ιδιαίτερων αναγκών, λαμβάνει ελάχιστη προσοχή, πόσο μάλλον όταν πρόκειται για έγκλειστες μητέρες, όπου οι απαιτήσεις διογκώνονται.

Οι συνέπειες του εγκλεισμού λοιπόν στις μητέρες διαφοροποιούνται σε σημαντικό ποσοστό από εκείνες που επιφέρει ο αντίστοιχος πατρικός εγκλεισμός, όπως περιγράφηκε εκτενέστερα στο αντίστοιχο υποκεφάλαιο. Πέρα των δυσκολιών επιβίωσης εντός του πλαισίου της φυλακής, λόγω του γενικού σωφρονιστικού καθεστώτος, οι μητέρες στερούνται επιπλέον την άσκηση των γονεϊκών τους δικαιωμάτων, καθώς στην πλειοψηφία τους εκείνες υπήρξαν οι πρωταρχικοί

φροντιστές των παιδιών πριν την σύλληψη. Ο αποχωρισμός από το παιδί, η εχθρική και στερεοτυπική αντιμετώπιση τόσο της ευρύτερης κοινότητας όσο και του μικρόκοσμου της φυλακής, η νομική παραμέληση του συστήματος δικαιοσύνης, καθώς και η απώλεια της μητρικής τους ταυτότητας, συνιστούν παράγοντες που ευνοούν την ανάπτυξη συμπτωμάτων ψυχοπαθολογίας.

Ο μητρικός εγκλεισμός, είναι ευρέως αποδεκτό πως φέρει αντίκτυπο όχι μόνο στην ίδια τη μητέρα, αλλά και στο άμεσο οικογενειακό της περιβάλλον, μεταξύ του οποίου σαφέστατα, τα παιδιά είναι εκείνα που δέχονται το μεγαλύτερο πλήγμα. Αμέσως μετά τη σύλληψη της μητέρας, αναδεικνύεται το ζήτημα της ανάληψης της κηδεμονίας του παιδιού, τομέας για τον οποίο η νομοθεσία καθώς και οι αντίστοιχοι αρμόδιοι φορείς δεν έχουν μεριμνήσει επαρκώς. Το μέλλον του παιδιού καθίσταται αβέβαιο, καθώς περιορισμένος είναι ο έλεγχος που ασκείται ως προς την καταλληλότητα των επόμενων φροντιστών του. Η ανατροφή του παιδιού και το περιβάλλον διαβίωσής του αποτελούν συνεπείς προβλεπτικούς παράγοντες σε ότι αφορά την ψυχοκοινωνική του ανάπτυξη. Ως εκ τούτου είναι απαραίτητο να εξεταστούν όλες εκείνες οι παράμετροι που θα εξασφαλίσουν ένα σταθερό και υποστηρικτικό περιβάλλον που θα προωθεί και θα διαφυλάσσει την ομαλή εξέλιξη του παιδιού, σε όλους τους τομείς λειτουργικότητάς του.

Ένα σαφέστατα πολύπλοκο ζήτημα που έχει αποσπάσει την προσοχή των εκάστοτε ερευνητικών μελετών, είναι αδιαμφισβήτητα, η σημαντικότητα της διατήρησης της επαφής μεταξύ γονέα και παιδιού, κατά την διάρκεια του εγκλεισμού του πρώτου. Η εξασφάλιση ενός ικανοποιητικού επιπέδου επικοινωνίας, αποτελεί ίσως το πρώτο βήμα προς την οικοδόμηση μιας ισχυρής σχέσης αμοιβαίας εμπιστοσύνης. Προκειμένου βέβαια να επιτευχθεί ο παραπάνω στόχος, κρίνεται απαραίτητη, η ορθή και έγκαιρη πληροφόρηση του παιδιού σχετικά με τον εγκλεισμό τη μητέρας και ότι αυτός συνεπάγεται για την μετέπειτα ζωή και των δύο.

Η δημιουργία ενός ασφαλούς και λειτουργικού δεσμού μεταξύ εγκλειστού γονέα και παιδιού, προϋποθέτει βέβαια την ύπαρξη των ισχυρών θεμελίων πριν από το γεγονός της φυλάκισης. Σε αρκετές περιπτώσεις, η ποιότητα της προϋπάρχουσας σχέσης είναι τέτοια που περισσότερο αρνητικό παρά ευνοϊκό αντίκτυπο θα φέρει η διατήρησή της, στην εξέλιξη του παιδιού.

Προς την διαφύλαξη και προαγωγή της ψυχικής υγείας παιδιών και γονέων, έχουν αναπτυχθεί ορισμένα προγράμματα άσκησης της γονεϊκότητας υπό συνθήκες

εγκλεισμού,. Τα εν λόγω προγράμματα εκτελούν σημαντικό παρεμβατικό έργο και αποσκοπούν στην οχύρωση μιας υποστηρικτικής σχέσης, που μακροπρόθεσμα θα εξασφαλίσει την οικογενειακή συνοχή και την ομαλή επανένταξη των δύο στους κόλπους της ευρύτερης κοινότητας.

Παρά την ύπαρξη των παραπάνω αποδοτικών προγραμμάτων, αποτελεί κοινή παραδοχή το γεγονός ,πως όλες οι προσπάθειες στήριξης και παρέμβασης βρίσκονται ακόμη σε πρωταρχικό στάδιο και χρήζουν μιας καθολικής και όχι μεμονωμένης τροποποίησης. Προς την βελτίωση αυτών των φιλότιμων προσπαθειών, είναι απαραίτητη η περαιτέρω ερευνητική ανασκόπηση των ψυχολογικών, περιβαλλοντικών και κοινωνιολογικών παραγόντων που εμπλέκονται σε ζητήματα εγκλεισμού και προσδιορίζουν τις επακόλουθες επιπτώσεις στον ψυχισμό τόσο της μητέρας όσο και του παιδιού. Η επαρκής κατανόηση και πληροφόρηση στα χαρακτηριστικά και την συμπτωματολογία εκείνη που μοιράζονται οι έγκλειστες μητέρες και τα παιδιά τους, είναι αναγκαία προς την ενίσχυση των εκάστοτε προγραμμάτων στήριξης, ώστε να υιοθετηθεί μια περισσότερο ανθρωπιστική και αποδοτική σε βάθος χρόνου, κατεύθυνση δραστηριοποίησης από τις αρμόδιες υπηρεσίες.

Η διεξοδική έρευνα παρ' όλα αυτά, θέτει μόνο το θεμέλιο για την αναμόρφωση του συστήματος, προσφέροντας χρήσιμες πληροφορίες προς αξιοποίηση. Το επόμενο βήμα είναι η εφαρμογή των θεωρητικών γνώσεων στην πράξη, από μέρους του ποινικού συστήματος δικαιοσύνης. Εντούτοις, είναι γεγονός πως τα καταστήματα κράτησης με τη σημερινή τους μορφή, και δεδομένων των περιορισμένων υλικοτεχνικών υποδομών, του ανεπαρκούς και ανειδίκευτου προσωπικού, της ελλιπούς υγειονομικής περίθαλψης, του συνωστισμού που επικρατεί και παρουσία πλήθους άλλων προβλημάτων, αδυνατούν να εστιάσουν τον πρωταρχικό τους σκοπό, την συμμόρφωση δηλαδή των τροφίμων, και εξυπηρετούν μόνο στην στέγαση του έγκλειστου πληθυσμού. Υπό αυτές τις συνθήκες, η ανάπτυξη στρατηγικών παρέμβασης και προστασίας των ευάλωτων υποπληθυσμών, όπως αυτός των έγκλειστων μητέρων, καθίσταται ιδιαίτερα δύσκολη, αν δεν υπάρξουν προηγουμένως οριστικές μεταρρυθμίσεις στην εσωτερική οργάνωση των ιδρυμάτων.

Παραβλέποντας τα πρακτικά κωλύματα, ένα επιπρόσθετο ζήτημα που επιβαρύνει κάθε προσπάθεια εξυγίανσης του σωφρονιστικού συστήματος, είναι η όξυνση των στερεοτυπικών αντιλήψεων και του κοινωνικού στιγματισμού εις βάρος

των έγκλειστων γενικά, και των γυναικών και μητέρων ειδικά. Προκειμένου να υλοποιηθεί μια ριζική θεσμική αναμόρφωση του συστήματος, που θα αποσκοπεί στην ρεαλιστική αντιμετώπιση των προβλημάτων, είναι ανάγκη να εξαλειφθούν όλες εκείνες οι παγιωμένες αντιλήψεις που αντιμετωπίζουν τον έγκλειστο ως απειλή για το ευρύτερο καλό του συνόλου, καθώς είναι αναμενόμενο πως όσο νοσούν οι αντιλήψεις, τόσο θα νοσούν και οι θεσμοί.

Συνοψίζοντας, παρατηρούμε πως το πάσχοντα πολιτικό και κοινωνικό σύστημα, ιδίως όταν γίνεται λόγος για την ελληνική πραγματικότητα, αδυνατεί στην παρούσα φάση, να αντεπεξέλθει στην αποστολή του. Καλείται να διαχειριστεί ένα, τεράστιας δυσκολίας, έργο, καθώς οφείλει να συνυπολογίσει όλες εκείνες τις παραμέτρους που θα οδηγήσουν στην εξαγωγή ενός σωφρονιστικού καθεστώτος κοινωνικά ωφέλιμου, που θέτει ως προτεραιότητα την εξάλειψη της εγκληματικής συμπεριφοράς, την διαφύλαξη της ψυχικής υγείας του έγκλειστου και όσων άμεσα εμπλέκονται με αυτόν, την κατοχύρωση μιας ορθής μετασωφρονιστικής μέριμνας και την εξασφάλιση της ομαλούς επανένταξης του αποφυλακισθέντα στην κοινότητα που τον πλαισιώνει. Τέλος, όσον αφορά στις ευδιάκριτες ευπαθείς ομάδες των σωφρονιστικών ιδρυμάτων, μπορεί με ευκολία να συμπεράνει κανείς, πως βρίσκονται στην δυσμενέστερη θέση όλων, εφόσον ζητήματα διαβίωσης που θα έπρεπε να θεωρούνται δεδομένα, λαμβάνουν πλέον δευτερεύουσα σημασία, ακόμη και για τον γενικό πληθυσμό των φυλακών, πόσο μάλλον για κατηγορίες έγκλειστων, των οποίων οι ανάγκες απαιτούν ειδική μεταχείριση και υπέρογκο οικονομικό κόστος.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Aaron, L., & Dallaire, D. H. (2010). Parental incarceration and multiple risk experiences: Effects on family dynamics and children's delinquency. *Youth Adolescence*, 39, 1471–1484.

Baunach, P. J. (1985). *Mothers in Prison*. Transaction Books , New Brunswick (U.S.A.) and Oxford (U.K.).

Beckerman, A. (1989). Incarcerated mothers and their children in foster care: The dilemma of visitation. *Children and Youth Services Review*, Vol.11,175-183.

Beckerman, A. (1998). Charting a course: Meeting the challenge of permanency planning for children with incarcerated mothers. *Child Welfare*, 77, 513- 530.

Berry, P. E., & Eigenberg, H. M. (2003). Role strain and incarcerated mothers: Understanding the process of mothering. *Women & Criminal Justice*, 15(1), 101-119.

Block, K. J. (1999). Bring scouting to prison: Programs and challenges. *The Prison Journal*, 79, 269-283.

Block, K. J., & Potthast, M. J. (1998). Girl scouts beyond bars: Facilitating parent–child contact in correctional settings. *Child Welfare*, 77, 561-578.

Bloom, B. E., Owen, B., & Covington, S. (2003). *Gender responsive strategies: Research, practice, and guiding principles for women offenders*. Washington, DC: National Institute of Justice.

Bloom, B. E., & Steinhart, D. (1993). Why punish the children? A reappraisal of the children of incarcerated mothers in America. San Francisco: *National Council on Crime and Delinquency*.

Boudin, K. (1998). Lessons from a mother's program in prison: A psychological approach supports women and their children. *Women and Therapy*, 21, 103-125.

Bowker, L. H. (1978). *Women, Crime and the Criminal Justice System*. Lexington, Mass.: Lexington Books.

Bruns, D. A. (2006). Promoting mother-child relationships for incarcerated women and their children. *Infants & Young Children*, Vol.19, 308-322.

Bush-Baskette, S. and V. Patino. (2004). The National Council on Crime and Delinquency's Evaluation of the Project Development National Institute of Corrections/Child Welfare League of America's Planning and Intervention Sites Funded to Address the Needs of Children of Incarcerated Parents: Final Report. National Council on Crime and Delinquency, Oakland, CA.

California Board of Corrections. (2005). *Jail profile survey: 2004 4th quarter results*. Sacramento, CA: California Board of Corrections.

Casey- Acevedo, K., & Bakken, T. (2002). Visiting women in prison: Who visits and who cares? *Journal of Offender Rehabilitation*, 34(3), 67- 83.

Casey, A. E., Foundation (2002). *Partnerships between correction and child welfare: Collaboration for change, part 2*. Baltimore MD: Family to Family Initiative.

Celinska, K. & Siegel, G. A. (2010). Mothers in trouble: Coping with actual or pending separation from children due to incarceration. *The Prison Journal*, 90, 447 – 474.

Child Welfare League of America. (2005). Federal Resource Center for Children of Prisoners. http://www.cwla.org/programs/incarcerated/cop_factsheet.htm

Cho, R. M. (2009). Impact of maternal imprisonment on children's probability of grade retention. *Journal of Urban Economics*, 65, 11-23.

Clopton, K.L. & East, K.K. (2008). "Are there other kids like me ?" : Children with a parent in prison. *Early Childhood Education Journal*, 195-198.

Cunningham, A. & Bakker, L. (2003). Waiting for mommy. *National Crime Prevention Center* , 1-93.

Dallaire, D. H. (2007). Children with incarcerated mothers: Developmental outcomes, special challenges and recommendations. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 28, 15-24.

Dalley, L. (2002). Policy implications relating to inmate mothers and their children: Will the past be prologue? *The Prison Journal*, 82(3), 234–268.

Dinkmeyer, D. C., & McKay, G. D. (1982). *The parent's handbook: Systematic training for effective parenting*. Circle Pines, MN: American Guidance Service.

Dodge, M., & Pogrebin, M. R. (2001). Collateral costs of imprisonment for women: Complications of reintegration. *The Prison Journal*, 81, 42- 54.

Ελένη Παπαδάκη- Μιχαηλίδη. *Ο δεσμός της αγάπης*. Αθήνα 2010. Ελληνικά Γράμματα.

Enos, S. (2001). *Mothering from the inside. Parenting in a women' s prison*. New York: State University of New York Press.

Faris, J., Miller, J. (2010). Family matters: Perceptions of fairness among incarcerated women. *The Prison Journal*, 90, 139 – 160.

Farrington, D.P. (2004). *Family Influences on Delinquency*. Jones and Barlett Publishes, KK.

Ferraro, K. J., & Moe, A.M. (2003). Mothering, crime and incarceration. *Journal of Contemporary Ethnography*, 23(1), 9-40.

Gabel, S. (1992). Behavioral problems in son of incarcerated or otherwise absent fathers: The issue of Separation. *Children's Day Hospital*, 303-314.

George, S.M. , & Lalonde, R.J. (2002). Incarcerated mothers in Illinois State prisons : An analysis of administrative data. June 2002. www.harrisschool.uchicago.edu/research.html (Retrieves October 22, 2005 from).

Gibson, P. A. (2002). African American grandmothers as caregivers: Answering the call to help their children. *Families in Society: The Journal of Contemporary Human Services*, 83, 35–43.

Glaze, L. E., & Maruschak, L. M. (2008). *Parents in prison and their minor children* (Report No. NCJ 222984). Washington, DC: U.S. Department of Justice, Bureau of Justice Statistics.

Greene, S., Haney, C., & Hurtado, A. (2002). Cycles of pain: Risk factors in the lives of incarcerated mothers and their children. *The Prison Journal*, 80, 3-23.

Greenfeld, L. Snell, T. (2000). *Women offenders*. Bureau of Justice Statistics Special Report, U.S. Department of Justice, Washington, DC, NCJ 175688.

Hagan, J., & Coleman, J. P. (2001). Returning captives of the American war on drugs: Issues of community and family reentry. *Crime & Delinquency*, 47(3), 352–367.

Hagan, J., & Wheaton, B. (1993). The search for adolescent role exits and the transition to adulthood. *Social Forces*, 71, 955-980.

Hairston, C. F. (1991). Mothers in jail: Parent-child separation and jail visitation. *Journal of Women and Social Work*, 6(2), 9-27.

Hairston, C. F., & Locket, P. C. (1987). [Fathers and children together questionnaire]. Unpublished raw data.

Halperin, R., & Harris, J. L. (2004). Parental rights of incarcerated mothers with children in foster care: a policy vacuum. *Feminist Studies*, 30, 339-352.

Hanlon, T. E., Blatchley, R. J., Bennett-Sears, T., O' Grady, K. E., Rose, M., & Callaman, J. M. (2005). Vulnerability of children of incarcerated addict mothers: implications for preventive intervention. *Children and Youth Services Review* 27, 67-84.

Hanlon, T. E., Carswell, S. B., & Rose, M. (2007). Research on the caretaking of children of incarcerated parents: Findings and their service delivery implications. *Children and Youth Services Review* 29, 348-362.

Hayward, R.A. & DePanfilis, D. (2007). Foster children with an incarcerated parent: Predictors of Reunification. *Children and Youth Services Review*, 29 , 1320-1334.

Henriques, Z.W. (1982). *Imprisoned mothers and their children: A descriptive and analytical study*. University Press of America: Washington, D.C.

Hoffmann, H. C., Byrd, A. L., & Kightlinger, A. M. (2010). Prison programs and services for incarcerated parents and their underage children: Results from a national survey of correctional facilities. *The Prison Journal*, 90, 397 – 416.

Jacobs, A. (2001). Give 'em a fighting chance: Women offenders reenter society. *Criminal Justice Magazine*, 16.

Johansen, P. S. (2005). Incarcerated mothers: Mental health, child welfare policy, and the special concerns of undocumented mothers. *California Journal of Health Promotion*, Vol. 3, 130-138.

Johnston, D. (1995). *Effects of parental incarceration*. In K. Grabel, & D. Johnston (Eds), *Children of incarcerated parents* (pp. 59-88). New York : Lexington Books.

Καρβέλη, Β., Πετρουλάκη, Κ., & Νικολαΐδης, Π., (2012). *Μεγαλώνοντας ένα παιδί μέσα από τα κάγκελα της φυλακής : Εγχειρίδιο για Επαγγελματίες"* Διεύθυνση Ψυχικής Υγείας και Κοινωνικής Πρόνοιας του Ινστιτούτου Υγείας του Παιδιού, Κέντρο για την Μελέτη και Πρόληψη της Κακοποίησης & Παραμέλησης του Παιδιού, Αθήνα.

Kazura, K. (2001). Family programming for incarcerated parents: A needs assessment among inmates. *Journal of Offender Rehabilitation*, 32(4), 67- 83.

Landreth, G. L., & Lobaugh, A. F. (1998). Filial therapy with incarcerated fathers: Effects on parental acceptance of child, parental stress, and child adjustment. *Journal of Counseling and Development*, 76, 157-165.

Lee, A. F., Genty, P. M., & Laver, M. (2005). *The impact the Adoption and Safe Families Act on children of incarcerated parents*. Washington, D.C.: Child Welfare League of America.

Loper, A. & Tuerk, E. (2006). "Parenting Programs for Incarcerated Parents: Current Research and Future Directions. *Criminal Justice Policy Review*, 17(4): 407-427.

Maher, L. (1992). Punishment and welfare: Crack cocaine and the regulation of mothering. *Women and Criminal Justice*, Vol. 3, 35-70.

Maier, K. (2006). Inquiry. *Journal of Children and Poverty*, Vol. 12, 91-105.

McLaren, J. (1997). *Prisoner's rights: The pendulum swings*. In J. M. Pollack (Ed.), *Prisons: Today and tomorrow*, 369-371. Gaithersburg, MD: Aspen.

Miller, K.M. (2006). The impact of parental incarceration on children; An emerging need for effective interventions. *Child and Adolescent Social Work Journal*, Vol.23.

Mumola, C. J. (2000). *Incarcerated parents and their children (A Special Report of Bureau of Justice Statistics)*. Washington, DC: U.S. Department of Justice.

Nesmith, A., & Ruhland, E. (2008). Children of incarcerated parents: Challenges and resiliency, in their own words. *Children and Youth Services Review*, 30, 1119-1130.

Owen, B., & Bloom, B. (1995). Profiling women prisoners: Findings from national surveys and a Californian sample. *The Prison Journal*, 75, 165-185.

Poehlmann, J. (2005a). Representations of attachment relationships in children of incarcerated mothers. *Child Development*, Vol. 76, 679 – 696.

Poehlmann, J. (2005b). Children's family environments and intellectual outcomes during maternal incarceration. *Journal of Marriage and Family*, 67, 1275-1285.

Raeder, M. S. (1995). Forgotten offenders: the effect of sentencing guidelines and mandatory minimums on women and their children. *Federal Sentencing Reporter*, 8, 14-16.

Reed, D. F. & Karpilow, K. K. (2002). *Understanding the child welfare system in California: A primer for service providers and policymakers*. Berkeley, CA: California Center for Research on Women and Families.

Reed, D. F., & Reed, E. L. (1997). Children of incarcerated parents. *Social Justice*, 24, 152–167.

Richie, B.E. (2001). Challenges incarcerated women face as they return to their communities: Findings from life history interviews. *Crime & Delinquency*, 47, 368-389.

Sandifer, J. L. (2008). Evaluating the efficacy of a parenting program for incarcerated mothers. *The Prison Journal*, 88, 423-445.

Schram, P. J. (1999). An exploratory study: Stereotypes about mothers in prison. *Journal of Criminal Justice*, Vol.27, 411-426.

Seymour, C. (1998). Children with parents in prison : Child Welfare Policy, program and practice issues. *Child Welfare League of America*, 469-493.

Sherman, A. (2005). *Children of prisoners. Family impact seminar*. The Center for Research in the U.S. (CROCUS) & Georgetown Public Policy Institute.

Smith, A., Krisman, K., Strozier, A. L., & Marley, M. A. (2004). Breaking through the bars: Exploring the experiences of addicted incarcerated parents whose children are cared for by relatives. *Families in Society*, 85(2), 187–195.

Snyder, Z. K., Carlo, T. K., & Mullins, M. C. (2001). Parenting from prison: An examination of a children's visitation program at a women's correctional facility. *Marriage & Family Review*, 32(3/4), 33-61.

Stanton, A. (1980). *When Mothers Go to Jail*. Lexington, Mass.: D.C. Heath.

Strickland, T., & Collins, T. J. (2007). *Incarcerated parents and parenting programs*. Ohio Institute on Correctional Best Practices.

Thompson, P. J., & Harm, N. J. (2000). Parenting from prison: Helping children and mothers. *Issues in Comprehensive Pediatric Nursing*, 23(2), 61-81.

Tonry, M. (1997). *Ethnicity, crime, and immigration*. U. S. Department of Justice, Office of Justice Programs.

U.S. Department of Justice. (1988). *Survey of youth in custody*. (Report No. NCJ 113365). Washington, DC: Bureau of Justice Statistics.

Young, D. D., & Smith, C. J. (2000). When moms are incarcerated: The needs of children, mothers, and caregivers. *Families in Society*, 81, 130–141.

Wilezck, G. L., & Markstrom, C. A. (1999). The effects of parent education on parental locus of control and satisfaction in incarcerated fathers. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 43(1), 90-102.